

19905
TRACTATUL TALMUDIC „ABOTH“

GNOMOLOGIA TALMUDICA

SAU

AXIOMELE PARINTILOR SINAGOGEI

coprinzënd :

INVETATURI INTELEPTE SI MORALE .

TRADUCTIUNE

DUPE ORIGINALUL EBRAIC SI COMENTAT

de

de N. C. Popper / Central University Library Cluj

N. C. POPPER

PROFESORE

Cu o introducțiune de Dr. M. Gaster

GIURGIU,

TIPOGRAFIA C. P. - CONDURATU

1881

Pretul 2 lei.

358839

TRACTATUL TALMUDIC

ABOTH

GNOMOLOGIA TALMUDICA

sau

AXIOMELE PARINȚILOR SINAGOGEI.

coprinzënd

Invătățuri înțelepte și morale

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tradus după originalul ebraic și comentat

de

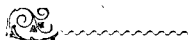
N. C. POPPER

cu o introducere de Dr. M. Gaster.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2009 01701

BUCURESTI

Tipografia Romana Strada Carol I. No. 3.

1881

תלמוד

מסכת אבות או פרקי אבות

אוצר דברי חכמה ומוסר

מתורגם ומבואר בלשון רומאני

מאת

199023

נפתלי פאפער
BCU Cluj

עם מבוא מאת ד"ר מי. גאסמער

בוקארעסט

טיפאגראפיה ראמונא סטראדא קאראל I נמ 3

1881

296

PREFAȚA

Numele acestui Tractat talmudic este „**Aboth**“ părinți, pentru că principiile morale și axiomele etice coprinse în aceste cinci capitole de față¹⁾, sunt privite ca părinții tuturilor axiomele de asemenea natură și ca un izvor primitiv al tuturilor scrierilor morale din literatura judaică și a celor l'alte confesiuni.

Autorii acestor aforisme, sunt mai toți acei Rabini²⁾ cari au elaborat legea cea tradițională, cunoscută sub numele de Talmud și cari au trăit în interval de aproape 500 ani începând cu Simon Justus³⁾ (anul 300 ante-Cristum) și

1) Numai cinci capitole sînt Mișne elaborate de Rabi Iuda Hanasi sub numele de „Aboth“ iar Cap VI, poartă numele de „Boraitha“ ברייתא rămasă afară din Mișne și elaborată în timpul Amorailor (Rabinii rangului al II-lea) în urma lui R. Iuda (vezi nota 1 la Cap. VI).

2) Cuvîntul „Rabin“ în limba Syriano-Chaldeă însemnează „Doct“ om cu științe 'nalte, un titlu introdus în a. 30 după era obicinuită.

3) Căci despre acea Ecclesia-magna הגולה אנשי כנסת de la care se deduce toată tradițiunea asupra lui Simon Justus și a le cărui sentințe morale sunt citate aci, Mișna 1, Cap. I, n'avem detalii istorice precise. Tal. Ierus Meghila C. I, și Midraș Ruth C. III zice, că aceasta a fost o adunare de 120 oameni, din cari 85 sunt numiți în cartea Nehemia 10. 1—28 inclusiv. Esra după Graetz, la cari s'a adăugat cu timpul încă 35 de bărbați însemnați. (Profeti?).

până la Rabi Iuda Hanasi, al căruia patriarhat s'a întins de la 170 și până la 219 după era obicinuită¹⁾. În epoca aceasta, tot materialul legii tradiționale sau orale și a luat prima dezvoltare, până ce s'a constituit prin mijlocirea menționatului Rabi Iuda într'un Codex împărțit în șase serii sub numele de șase serii de Mișne (de învățatură²⁾ *ששה סדרי משנה*, fiecare serie este sub împărțită în mai multe Tractate *מסכת* Masechet, din care și cel de față face parte.

Dar trebuie se observăm că principalii elaboratori ai învățături tradiționale ca și ai principiilor morale din Tractatul „Aboth“, au fost cei doi bărbați renumiți: Hillel și Șamai, cari au funcționat ca șefi și capi ai școalelor de la anul 30 înainte și până la 10 după Crist, iar succesorii lor se numiseră *בית הלל ובית שמאי* „școala lui Hillel și școala lui Samai“ fiind că au urmat fidel calea profesorilor lor; cea d'întăia direcțiune este reformatoarie și liberală după spiritul lui Hillel, iar cea de a doua direcțiune este conservatorarie, până la R. Iohan B. Zaccai (60-80) când principiile liberale ale lui Hillel triumfară, câștigând preponderența³⁾

1) Vestitul Patriarh, amic al împăratului Antonin Caracalla.

2) Cuvîntul Mișna *משנה* 'l explică Hieronim prin „Deuteronom“ din *שני* „a doua lege“ după cea scrisă de Moise, iar alți 'l explic prin studiu de meditat din *שנה*.

3) R. I. B. Zaccai era cel mai tîner dintre discipulii lui Hillel, însă intitulat de către învățătorul seu „Părintele științei și temelul viitorimei (Pesahin 26. Ierus. Nedarim 39. b)

Spiritul liberal ca și virtuțile de blândete și smerenie al acestui mare bărbat (Hillel), vedem că a servit de model și aceloră din discipolii sei, care deveni apoi fondatorul noului Iudaism, ce cu timpul și dupe împrejurări s'au format într'un legământ nou sub numele de Mesianism (elenește Cristianism).

Nu e dar de mirare că întâlnim în cărțile Noului Testament multe principii morale ale căror sorginte o găsim în cărțile talmudice alcătuite de învățători de la cari s'au adăpat eroii noului legământ. De aceea vedem pe discipulii lui Ieșua din Nazaret¹⁾ luând o altă direcțiune pe câmpul dogmatic, dar în sfera umanității, 'i întâlnim urmând tot calea strămoșilor. Căci numai în ideile dogmatice și în preceptele ceremoniale ce depind de loc, timp, gust etc., oamenii pot să difere după timp, climă, neamuri și împrejurări, dar domeniul ideilor morale și umanitare este acelaș; pe acest orizont ei nu pot să se depărteze mult unul de altul, mai vărtos, luând în considerație, că acel din Nazaret nici n'a aparținut unui alt neam, nici n'a purces dintr'un alt orizont religios, și nici n'a avut altă dorință

Acel ce voicște să aibă o ideeă lămurită despre adevărata tendință a fondatorului noiei legi și despre împrejurările ce au cauzat în urmă, modificarea ei, — să citiască celebrul op al lui Graetz (Geschichte der Juden tom. III cap. 11). celebrul istoric, eruditul dr. Gratz a știut să descrie viața și natura fondatorului și înființarea noiei legi din punctul de vedere istoric într'un mod sincer și imparțial.

(de și cu tot alt ce-va au produs împrejurările și timpurile) de cât a Rabinilor neamului seu.

De aceea zicem că nu trebuie să ne mirăm când vedem multe principii morale-religioase transportate din Talmud în cărțile Evangelice, ca spre exemplu: principiul de „iubire frățească“ notat de Apostolul Matei (C. 7. 12) ca bază întregii religiuni mozaice și a le profetilor, care este împrumutat de la Hillel, ce 'l a spus într'o ocaziune când un păgân 'i cerea să'l învețe toată legea *stante pede in uno* (stând într'un picior). „Da, fiule,“ 'i respunse Hillel cu blândetea sa obicinuită: „*Cea ce ție nu'ți place altuia nu face,*“ asta e toată legea, iar toate cele l'alte, sunt comentarii acestea, dute, învăță-o. (vezi Talmudul Sabat 31 și în Midraș Genesis C. 22 repetat de către Rabi Achiba ca prima dogmă a credinței judaice). Vezi Matei C. 22 37-40, apoi Paul. Epist, către Galateni 5. 14.

Este interesant pentru cei ce sunt familiari cu cărțile enciclopedice talmudistice, a observa cum că D-nii Apostoli au urmat chiar modul, forma și stilul hagadei (omeletica talmudiștilor) la predicele lor. Vezi mai cu seamă Epist. Galat. C. 3, cum polemizează Paul asupra cuvântului „semînța lui Abraham“ și C. 4, 22 interpretarea alegorică asupra celor 2 femei ale lui Abraham etc., artă învățată de la Rabini și imitată.

Aș prelungi prea mult, de aș încerca să citez și alte multe, spre a stabili o paralelă între Rabinii din Talmud și primii fundatori ai

Cristianismului, sau mai exact primii modifica-tori ai Mozaismului. Dar aceste puține trăsuri, pot să serviască de învățătură confrăților noștri Români, că nu trebuie să desprețuiască persoanele ale căror lapte și miere (a științei) 'i au hrănit și li-a dat educația morală—și a nu condamna o literatură pe care nu o cunosc de cât din *auzite și spuse* de la calomniatorii de meserie, cari și aceștia din urmă nu 'și au dat osteneala a o studia serios, și nici complectă. Aceștia, trebuie priviți ca niște sacrilegi, cărorora, ca disprețuitori ai însăși legii lor primitive. le sunt aplicabile cuvintele regelui Solomon: „Ochiul, ce 'și bate joc de părinte și desprețuește căruntețea mamei sale, merită a fi scobit de ciorile câmpiei și de păsările răpitoare“ (care nimicesc tot felul de insecte stricăcioase). (Prov. 30. 17).

În tractatul de față cititorul va găsi o comoară prețioasă de învățături morale, necesare fie cărui om de or ce etate, rang și în or ce circumstanță; și tot de o dată se va convinge, că fundatorii Judaismului nu sunt exclusiviști sau egoiști după cum cred unii, ei din contra, ei îndeamnă pe credincioșii lor la propășirea și desvoltarea treptată pe calea științei și dreptății, iubirei și libertății. Căci aceasta este una din principiile fundamentale ale religiei judaice.

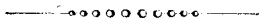
Aceasta este ceea ce am crezut de cuviință a da cititorului ca prefață asupra următoarelor capitole, spre explicarea titlului acestui Trac-

tat. Dar în ceea ce privește exactitatea traducerii și modul comentariului, rămâne la aprecierea oamenilor competenți ; iar neajunsurile în lacunele remase din pasagele necomentate rămâne viitorimei a le complecta, Căci sperăm că în viitor junimea studioasă nu va mai lăsa o ramură de literatură importantă ea aceea judaică, nelucrată în limba țerei ; mai cu seamă cărțile Testamentului Vechiu, care până acuma nu sunt traduse imediat din originalul ebraic¹⁾.

Puținul cu care vom fi contribuit la scopul ce urmărim și micul folos ce ne măgulim a crede că va putea trage cititorul din opul ce-i punem în mână, va fi recompensa

Traducătorului

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Vezi Herder (Tom. IV) asemenea și Knige (Epist. către fiul seu) care zicea : „Acel care nu cunoaște bine limba ebraică nu poate înțelege îndestul cărțile Test. Vechiu, nici nu poate prețui adevărata lor valoare.“ — Mai puțin, cel care le citește dintr'o traducere scoasă după altă traducere ca acele Biblii ce le avem în românește până acuma.

INTRODUCERE

Pirke Aboth ! un tractat din Talmud !

Așa este intitulată cartea, care se prezintă acu pentru prima oare publicului român. Un specimen al vastului edificiu ce l'a zidit poporul israelit in curs de 500 ani, și l'a dezvoltat in curs de 2000. Dar nu este numai un specimen, o probă din acea carte uriașă, care a dat naștere la ideile cele mai curioase asupra conținutului ei, ci ceea ce caracterizează mai cu seamă acest tractat, este, că reprezintă sămburele din care s'a născut și dezvoltat mai apoi colecțiune a memoriei seculare ce poartă titlu de Talmud.

Intocmai ca Biserica, are și Synagoga epoca patristică, adică epoca părinților ei, cari au dat impulsul cel mai viguros doctrinei lor, și cari până la un punct oare-care pot fi considerați ca adevărații ei reprezentanți. Acest paralelism între Biserica și Synagoga, de la primele ei dezvoltări nu ne va pune in mirare, dacă ne suim mai sus până la întemeitorul ei; Evanghelia însăși, nu este de cât productul spiritului iudaic, și precum au recunoscut-o acu chiar cei mai competenți învățați creștini, ca Wünsche etc., nici nu poate fi pe deplin înțeleasă, de cât prin ajutorul Talmudului și al literaturii contemporane iudaice.

Schürer între cei mai noi a trebuit să restabilească mai întâi situațiunea intelectuală a poporului israelit contemporan cu Isus, pentru a l' înțelege pe deplin. De ce mijloace s'a servit Wünsche, cum a deslegat Schürer problema sa ? Pur și simplu prin cercetarea urmelor din literatura iudaică de pe acea vreme și prin întrebuințarea critică a *cărții de față*.

Părinții Synagogei se oglindesc in aceste sentințe prag-

mactice, etice și religioase, mai bine de cât în ori-ce altă biografie mai largă dacă ar exista.

Ceea ce lipsește oamenilor în genere este acea conștiință clară, asupra scopului, și asupra datoriei lor. — Înțeleptul grec a trebuit să recurgă la inscripțiunea templului din Delphi, pentru a ajunge la cunoștința adevărului fundamental: „cunoaște-te pe tine” și renumele celor 7 înțelepți ai Greciei, se bazează mai cu seamă pe cele 7 sentințe atribuite lor și cari ni s'au păstrat până în ziua de astăzi. Numai prin acele sentințe caracteristice ale vieții lor, au căpătat numele de înțelepți.

Ei bine, mai toate acele sentințe le regăsim sub o formă mai mult sau mai puțin subiectiv schimbată, în cartea de față la părinții Synagogeii. Numai pentru a aduce câte-va exemple. Dacă Pittakos din Mitylene zice: „consideră bine timpul” auzim pe Hillel zicând: „dacă nu acu dar când voi lucra” sau pe R. Tarfon: ziua vieții e scurtă și munca e mare. Periander din Athena repetă: „Gândește-te la toate mai 'uainte”. Cu alte cuvinte zice R. Iehuda ha Nassi tot aceeași recomandând omului, de a considera tot-dé-una că este un ochi scrutător și o ureche auzitoare de asupra fiă căruia. Și când Solon pronunță: „nici o dată prea mult”, un înțelept rabbin zice: „vorbește puțin și fă mult” și un altu în Talmud (Synhedrin fol. 29) „cine face prea mult, face prea puțin”. Ne ajung aceste puține esemple pe cari însă le ași putea înmulți cu o abundență nemărginită, dacă ași fi voit să iau în considerațiune și sutimele de sentințe și proverbe talmudice și să le pun față cu acele ale celor-l-alte popoare. — Ba chiar o simplă răsfoire al cărții lui A. Pann: Povestea vorbei, sau „Proverbele Românilor” de Hințescu, ne-ar da un material bogat la un studiu comparativ.

Esențialul însă ce nu trebuie să perdem din vedere este, că aceste 6 capitole „Pirke Aboth” conțin un period de aproape șase sute de ani. Personajiele cele mai ilustre ale acelei epoci sunt caracterizate prin sentințele lor, și prin aceasta și viața și activitatea lor. — De aceia are loc la o apreciere justă numai o apreciere *istorică*. La fie-care sentință

trebuie să ne întrebăm : cine a spus-o și când a spus-o *) Urmând acestor principie, sus numiții autori Wunsche, Schürer etc., au putut contribui la explicarea originii Creștinismului și a Evangheliei. De altă parte s'au revindicat judaismului rabinic și talmudic o sumă din cele mai frumoase precepte ale Evangheliei. Câte-va exemple vor explica și aci mai lesne tot ce voim să zicem.

În Cap. I deja vedem pe un rabin, care povățuește pe oamenii la slujba dumnezeiască neinteresată, ci numai singur din iubire. Că importanță capătă această povăță pentru noi dacă ne aducem aminte, că este una din punctele fundamentale ale Esseilor, cu cari Isus a stat într'o intimă legătură. Un altul dă importanță mare, respectului ce trebuie să dăm învățăturilor și înțelepților.—Ce clar devine acest cuvânt, dacă aflăm că acela care a trăit mai bine de 100 ani, înainte de Christos, a lucrat din toate puterile pentru înființarea școlilor în Palestina și într'adevăr 100 de ani înaintea creii vulgare, toată țara era acoperită de școli și frecventarea lor era *obligătoare*. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un fenomen ce nu ne prezintă nici măcar Europa întreagă de astăzi, îl vedem în Palestina de acu 2000 de ani!

Ce poate caracteriza mai bine pe Hillel, de cât însuși sentința lui : „iubește pacea și alergă după ea“ ? Multe exemple de această iubire a păcii, ne relatează Talmudul, între altele unul, care caracterizează asemenea cele zise mai sus. Un păgân gonit de Șamai, vine la dănsul ca la capul al Synhedriului și îl roagă să-l primească în sinul judaismului, puind însă condițiunea, să-i spue toată legea, cât va sta el pe un picior, și răspunsul lui Hillel este : „iubește pe cel-l-alt ca și pe tine însuși“ sau : „ce ție nu'ți place, nici altuia nu face“; asta e legea întreagă, restul nu este de cât comentariul ei, dute și o practică, etc.

Pe lângă această importanță istorică, tractatul *Aboth* mai are și importanța sa etică și culturală. —Influența ce au eserci-

*) O însemnătate e a avut traducătorul în vedere, și a notat-o la fie-car Autor.

tat sentințele părinților Synagogeii, asupra dezvoltării etice și culturale ale israeliților se poate urmări până în ziua de astăzi. — Pe acest fundament solid se rădică cu încetu etica talmudică, și etica rabinică, și de la sentințele răspândite prin tractatele talmudului până la „Reșit Chokma“ al lui Elia da Vidas și până la „Kab ha-jasar“ al lui Kaidanower, găsim său echoul său dezvoltarea axiomelor etice din „Pirke Aboth“ „cine se smerește D-zeu 'l 'nalță, și cine se înalță D-zeu 'l coboară; cine aleargă după demnitate, de acela se depărtează; dar cine se depărtează de dănsa, de acela se aproprie nechemată; cine zorește vremea, pe acela 'l respinge, dar cine urmează vremei, pe acela 'l favorizează (Erubla fol 13 b), toate aceste le găsim deja în *nuce* în vorbele lui Șemaia C. I § 10. — Rezultatul ziselor unui Rabin, care dă importanță capitală învățătorei C. I. § 4, este zisa talmudică; Baba Kama fol 38 a: „Un păgân, care se ocupă cu Tora, are atâta vază, ca și însuși pontifice“. Și iată cum mai dezvoltă Talmudu într'altă parte. (Nedarim fol 52 a) scopul învățătorei: „Omul să nu zică: Mă voi ocupa cu studiul legii, pentru ca să mă numească învățat; mă voi ocupa cu studiul Mișnei, pentru ca să capăt titlu de Rabi și să devin capul scoalei; ci să înveți numai din dragoste către D-zeu, onoarea 'ți va veni de sineși. Fă binele numai pentru Creatoru, și pomenește-o numai cu intențiune curată; consideră învățătura nu ca o coroană, pentru a te mândri cu ea, nici ca un topor ca să tai cu dănsu, și să 'ți procuri hrana zilnică printr'acea-sta. Adică știința și învățătura au scopul lor intrinsec, și nu se cade să fie înjosite la întrebuintare materială.

Sublimul precept că „lumea stă pe judecată, adevărul și pacea“ are de rezultat preceptul talmudic: „Nu înșela pe nimeni, măcar de ar fi păgân“ (Chullin fol 94 a). Aceasta se repetă în toate cărțile etice și didactice ce conține așa bogata literatură judaică; așa de exemplu numai unele din zecimile de cărți etice: Maimonide, Nachmanide (Comentarie și Disput) Moise din Coucy (Semag) 1236. d. c. Moise din Corbeil (Semak) 1280. R. Iehuda piosul (Sepher Chassidim) m. 1217. R. Eleazardin Wroms (Rokeach) 1260. R. Elia da Vidas (Reșit Chokma).

Să nu creadă însă cititorul că esageroz în importanța etică a preceptelor din „Aboth“, însuși celebrul Maimonide, le dă această importanță și ca introducere la comentariul său asupra tractatului de față scrie în limba arabă acele nu mai puțin celebre „tamaniatu fussul“ opt capitole ale eticei. Cuprinsul lor este scurt cel următor : Despre sufletul și puterile lui în genere; despre calitățile cele bune și cele rele ale sufletului; despre boalele sufletului; despre tămăduirea sufletului, unul din capitolele cele mai escelente; despre direcțiunea activității sufletului către un scop general; despre diferența între tendința etică pură, și între stăpinirea propriei; despre gradațiunile moralității, cauzate prin influențe contrare, și în fine despre natura omului, liberul arbitru, responsabilitate morală față cu a-tot-știința și dreptatea Domnului, capitolu cel mai escelent. În comentariul apoi desvoltă Maimonide, mai cu deamănuntu, cuprinsul fie-cărui precept. O introducție și un comentariu mai mult istoric 'l scrie apoi pe la 1300 Me-nahem b. Salomo ha-Meiri sub titlu : Pirke Teșuba. Diplomatul și ministrul Spaniei și Veneziei Don Abarbanel (1437—1508) desvoltă comentariul său sub titlul de „Nachlath Aboth“ „moștenirea părinților“. — Și așa se continuă activitatea seculară, ba chiar milenară; căci în Talmud însuși, un tractat întreg din cele mai noi, tractatul „Aboth de Rabi Nathan“ (sec. VII) îi este consacrat, parafrazând, comentând și esplicând sentințele și preceptele talmudice, atât sub punctul de vedere istoric cât și sub acel etic. De aceea, și am putea zice că nu există o singură carte ebraică—afară de Biblia—care să fie fost mai des tradusă și tipărită; ajunge a spune că o bibliotecă întreagă este înșirată de Winer în : Handbuch der theologischen Literatur ed. 3, 1838 P. I. pag. 524; și care s'a reduplicat aproape de atunci încoace.

În literatura noastră română însă abia acu încearcă traducătorul d-nu N. C. Popper a o introduce. Nu se poate tăgădui că este una din cele mai grele întreprinderi, a traduce dintr'o limbă semitică într'una neolatină, și mai cu seamă precepte, sentințe, axiome, care se disting prin preciziunea lor, și a căror preciziune trebuie păstrată cu fidelitate, dacă nu voim

să se pearză și spiritul împreună cu forma. Această greutate a evitat-o autorul printr'acea că mănțiind forma, a mănținut și spiritul, făcând numai arare-orî excepțiune în favoarea acestui din urmă.

Dar și pe lângă aceasta și adevăratul înțeles al preceptelor reese prin ajutorul notelor, la a căror redigeare, autorul, parte, a fost călăuzit de predecesorii săi iluștrii, iar adese orî, și păstrează toată subjectivitatea și urmând ambelor puncte de vedere, atât celui istoric, cât și celui etic.

Presentăm dar cu deplină încredere această carte publicului român, rugându'l numai de a considera aceea sentință cu care se termină Cap. II, ca norma, după care s'a luat autoru și traducătoru, adică : „R. Tarfon zicea : nu este sarcina ta a termina întreprinderea, dar de altă parte nu te poți considera liber d'a te lăsa de dēnsa.“

Urmașii să lucreze mai 'nainte pe temeiul celor făcute de predecesorii lor.

DR M. GASTER.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bucuresci, 21 Aprilie 1881.

CAP. I פרק ראשון

MISNA I

Moise a primit Tora ¹⁾ (Legea) de pe Sinai ²⁾ și a transmis'o lui Iosua, Iosua la cei bătrâni ³⁾, bătrânii la Profeti, iar Profeti au comunicat-o bărbaților marei Sinagogi ⁴⁾ (Sinod,) (începându-se de la 450 până la 300 înaintea erei obicinuite).

Acestia au zis trei cuvinte: ⁵⁾ Fiți cu pre-

1) „Tora“ תורה din rad. ירה după înțelesul verbului seu, în formă de Hifil este „învățătura“, se întrebunțează în Trac. de față și pentru „Lege sau religione“ pentru „studiul, instrucțiunei“ ca și pentru „științele“ sau „înțelepciunea“ în genere. Aici o înțelegem „Legea“.

2) Adică de la acel care s'a revelat pe muntele Sinai în pustiu arabic în anul 1495 înaintea e. o.

3) „Bătrînii“ cari au trăit după Iosua inclusiv Judecătorii (Iosua 24, 31, Jud. 2. 7)

4) „Sinod“ Ecclesia-magna sau adunare, vezi Prefața Nota 3.

5) Aceste trei reguli, cari se referă asupra tuturor judecătorilor, învățătorilor și legislatorii unui stat, se aplică și asupra fie-căruia om particular din societate. 1-a Când judecă despre ceva sau ceva să nu decidă în pripă, ci după preugetare matură; 2-a, fie care om să contribue după putere la înmulțirea instrucțiunei (nu numai pentru copii sei); 3-a, fie care om să-și facă pentru sine un gard, o pază deosebită pentru lucruri în care simte o slăbiciune deosebită a călca lesne vr'o lege.

Prin aceasta fie care om este judecător, învățător și legislator.

cugetare în judecată, formați-vă mulți discipoli, și înconjurați legea cu un gard (pază) ¹⁾

2

Simeon cel drept, unul dintre ultimii membri ai marelui Sinagoge (300–270 înaintea E. O.) zicea: Lumea se întemeiază pe trei lucruri: Pe știință, pe muncă și pe bine-facere) ²⁾

3

Antigonu din Socho — (care a primit tradițiunea de la *Simeon*) — (270–200) zicea: Nu fiți ca niște sclavi, cari servesc stăpînului cu scop d'a primi tain ³⁾ ci fiți ca acei *servitori*, cari servesc celui mare fără intențiune d'a primi răsplată ⁴⁾; și astfel veți fi pătrunși de respect către Cel-Inalt ⁵⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Precum gardul păzește interiorul curții ca să nu fie călcat fără de veste, astfel se întrebuițează neapărat pentru unele legi, ce sunt expuse lesne la călcare și abatere, diferite întăriri prin niște legi nouă vremelnice, cari să serviască legilor respective drept pază ca să nu fie violate. Asemenea legi cunoscute sub numele de „Seiag“ סֵיִאג, „Gheder“ גְּדֵר, sunt multe, dar precum s'au introdus dupe timp și împrejurare, așa s'a și modificat și se modifică după timp și împrejurare.

2) Acești trei sunt ca stâlpii lumii morale și baza societății umane.

3) Cuvântul פֵּרַס „Perasa“ din limba Syriacă, corespunde cuvântului „Tain“ adică. porția de hrană, pâine, legumă etc. ce se împarte sclavilor ca subsistentă pe fie care hrană. (Graetz G. D. J. II II 239 Nota).

4–5) Răsplătirea faptelor bune, ce urmează negreșit din partea Atot dreptului nu trebuie să fie intențiunea primitivă a omului virtuos, căci atunci se trădează egoismul făcătorului de

4

Iosi B. Ioezer din Zereda și Iosi B. Iohanen din Ierusalim au primit tradițiunea de la dinșii (200—162).

Iosi B. Ioezer zicea : Casa ta să fie loc de adunare pentru înțelepți ; prăfuește-te cu pulbera picioarelor lor ¹⁾ și soarbe cu sete vorbele lor (primește-le cu cel mai mare zel).

5

Iosi B. Iohanen zicea : Casa ta să fie deschisă spre mântuirea (refugiul) ; și săracii să fie membrii casei tale ²⁾ Evită limbușia cu femea. Este vorba chiar de femea sa ³⁾ mai cu

bine. Singură iubirea către binele însăși și respectul cuvenit părintelui celui înalt, trebuie să dea înboldire la asemenea fapte. — Acesta este adevăratul sens al cuvintelor lui Antigonus în Mișna de față.

Dar *Sadok* și *Boethus*, doi din auditorii aceluia Rabin — capii sectelor *Saduceii* și *Boeticii*, cari în mai multe opinii religioase difereau de Rabinii d'atunci, și nu credeau nici în nemurirea sufletului, nici în resplata ce urmează în lumea fiitoare, — au interpretat cuvintele lui Antigonus, după opinia lor, adică că nu există vr'un viitor pentru suflet, nici resplata, nici pedeapsa etc. (Talmud. Tr. Macot 5 b., Iosephus Antig. Marcu 12, 18—27).

1) Să urmați pretutindenea pașii lor ; să'l petreceți chiar în călătorie ca să înveți moravurile lor în toate împrejurările.

2) Să nu primești sclavi d'a fi servitorii casei tale după obiceiul d'atunci ; ci oameni săraci, liberi, să îngrijiască de afacerile tale ; și aceștia să fie considerați ca membri ai familiei tale. (după Maimonidu, loco).

3) Aceasta e interpretația lui R. Iuda, colaboratorului a Mișnei.

seamă cu femea altora. De aci e zicătoarea înțelepților : cel ce conversează mult cu femeile, și pricinuește rău persoanei sale, neglige cuvintele legii și în sfârșit moștenește iadul. (merge la peire).

6

Iosua B. Perahia și Nitai Arbeleul, primivă tradițiunea de la dănși (132 - 100) 1)

Iosua B. Perahia zicea : Fă-ți ²⁾ un învățător, câștigă-ți un amic ³⁾ și judecă pe fie-care om din partea cea favorabilă lui ⁴⁾.

7

Nitai Arbeleul zicea : Depărtează-te d'un vecin rău ; să nu te asociezi cu nelegiuți ; și nu crede că poți să te aperi de influența lor cea dăunoasă. ⁵⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) In Chronologia acestor președinți al Synhedrinului și celor numiți în Mișna 4-a se vede o lacună de trei decenii, în care interval n'a existat o reprezentanță completă synhedrială (Graetz III. 88).

2) Expresiunea din original *לך חכם* „Fă-ți“ are înțelesul : să-ți faci pe fie-cine de învățătorul tău, căci de la fie-care om poți trage exemple folositoare ; după cuvintele lui Ben Soma (Cap. IV, 1) : cine este adevărat înțelept ? acela care primește învățătura de la or care om.

3) Pentru dobândirea amicilor întrebăntează Rabinul expresiunea : „câștigare“ adică : prin faptele tale plăcute societății să stăruești a-ți dobândi un adevărat amic.

4) Când vezi pe cine-va făcând o faptă, a căreia tendință este dubioasă, aplicabilă atât spre bine cât și spre rău, ne recomandă Rabinul ca să le aplicăm spre bine.

5) Se nu te încrezi în puterea sau virtutea ta că răutatea

8

Iuda B. Tabai și Simon B. Șetah primiră tradițiunea de la cei precedinți (100-70).

Iuda B. Tabai zicea: Ca judecător, să nu faci și pe jurisconsultul (advocat) ¹⁾. Pe câtă vreme părțile litigenți stau (pledează) înaintea ta, consideră-i ca nelegiuți (înșelători); iar după ce te-au părăsit, privește-i ca inocenți, de oare-ce s'au supus sentinței ²⁾. 680

9

Simon B. Setah zicea: Cercetează ne obosit pe martori; dar fii prudent în espresiunile tale, ca să nu le servească de învăluire a minciunelor lor ³⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

acestora nu te va atinge nici odată, căci, zice Rabinul, e imposibil ca să nu fii atins vr'odată de influența dăunoasă a faptelor lor, fie materialmente fie moralmente.

1) Judecătorul nu se cade să dea, nici o umbră de ajutor vre-unuia din partidele prezentate la judecată. O variantă este כֹּאדֵּב, cu א, adică „Archi-Judecător“ (ca șef sau președintele judecătorilor): Să nu te oferi colegilor tăi, ca șef sau președinte, de nu ești chemat în demnitatea aceasta din partea colegilor tăi.

2) Cu cât mai mult îi vei privi ca nelegiuți și ca înșelători, cu atât mai mult vei putea fi în stare a cerceta cuvintele lor; iar după ce s'au supus sentinței, trebuie să căutăm un prilej de scuză și de opinie bună despre aproapele nostru.

3) De multe ori, modul examinării marturilor servește acestora de învățătură cum trebuie să răspundă, ca minciunile lor să aibă aparență de adevăr.

10

Şemaia şi Abtalion au primit tradiţiunea de la cei de mai sus (70—31).

Semaia zicea : Iubeşte munca (meşteşug, artă sau ştiinţă practică), urăşte demnităţi (funcţiune), şi nu căuta (a sta în) favoarea celor de la putere ¹⁾

11

Abtalion zicea : Înţelepţi ! cumpăniţi cuvintele voastre ²⁾ ; poate veţi fi condamnaţi la exil şi asvîrliti într'o parte de loc, unde apele sunt nesănătoase ; discipulii cari vă urmează le vor bea, vor muri şi numele celui Înalt ar putea fi profanat ³⁾.

12

Hillel şi Samai, au primit tradiţiunea de la cei din urmă (31 înainte, până 10 după E. O.)

Hillel zicea : Fii din discipulii lui Aron ; ⁴⁾ iubind pacea, alergând dupe pace, iubind oa-

1) Căci prin aceasta va se zică că cauţi funcţiune etc. — ; iar pe de altă parte, a zis odată un înţelept (Cap II Mişne 3) „că oamenii de la putere s'arată ca amicii tăi numai atunci când interesul lor o cere,“ etc. etc (vezi loco).

2) La prelecţiune în public după obiceiul d'atunci.

3) Espresiune figurată : din întâmplare, cuvintele voastre vor intra în urechile oamenilor necunoscuţi, cu idei rătăcite sau sceptice ; şi dacă cuvintele voastre vor fi echivoce sau neîndestul de lămurite, aceste vor putea fi interpretate fals după ideile pernicioase ale acestor auditori, şi vor naşte doctrine vătămătoare societăţii întregi.

4) Imitatorul lui. Despre caracterul şi maniera lui Aron, vezi Aboth de R. Natan, referindu-se la versul din Malachi (C. II, 6).

menii ¹⁾; și așa-i vei atrage la învățătură.

El mai zicea : 13

Ambițiosul de renume 'și pierde al seu nume ²⁾

Cine nu îmulțește, se vestejește ³⁾

Cine refuză d'a instrui, nu merită d'a trăi ⁴⁾

Cel ce cu coroana se servește, o mănjește ⁵⁾

14

El mai zicea :

Dacă *eu* nu sunt pentru mine, cine dar să fie? ⁶⁾

Dar de sunt *numai* pentru mine, ce sunt eu? ⁷⁾

Și de nu acum, când dar? ⁸⁾

1) In text nu se zice „oameni“ אדם, ci „creaturi“ הבריות adică, chiar acei care 'țarăță că nu merită să poarte numele de „om“ trebuie să le iubim, căci numai prin adevărata iubire putem să le atragem la cultură și știință.

2) „Nume“ pe care l'a avut de mai nainte.

3) Cine nu mai învață și nu mai adaogă la științele sale crezând că are în destul, atunci și aceea ce a dobândit se pierde.

4) Căci seamănă cu acea persoană, care nu alaptează pe pruncul seu și 'l lasă ca să moară de foame (vezi T. Abodazara 19).

5) Știința este o coroană precioasă strălucitoare, dar și delicată; deci cine *uzează* de dânsa la or ce lucru, se perde strălucirea și valoarea ei; adică cine se măndrește cu dânsa, sau o întrebuițează ca un instrument de exploatare o profanează (vezi C. IV. 7).

6-7) Aceste două aforisme prețioase, corespunzătoare ideilor Aristotelice (In Etica sa) de și sunt scurte, dar sunt așa de coprinzătoare, in cât detailarea lor ar fi nemărginită.

8) Studiul științei și or ce facere sau deprindere bună, nu trebuie să fie neglijată sau amănată, căci cine știe dacă înviitor se mai prezintă ocaziune favorabilă pentru aceasta?

15

Samai zicea : Fă ca studiul teu să fie precis (și principala ta ocupațiune) ¹⁾ dar promite mai puțin și fă mult ²⁾ Primește pe fie-care om cu o mină plăcută ³⁾

16

Raban Gamliel zicea (37-49 dupe E. O) ; Adresează-te șefului religios, dacă vrei să nu rămăi în îndoială ⁴⁾ ; asemenea nu te obicinui a fixa dijmele cu aproximațiune ⁵⁾.

1) Zicere „Keva“ קבע din text, conține mai multe înțelese foarte întinse. 1, *Precis* : să precisezi un timp destinat din ziua pentru studiu. 2, *Durabil* : să nu întrerupi un ram de știință ce ai început, d'a începe un alt ram. 3, *Intărit* : învățătura să fie întărită în inima ta, învățătura de morală să nu fie numai în gură, ci și în faptă.

2) Asemenea în toate cuvintele și *voturile* tale se fie precise și întărite ; d'aceea este mai bine să promită mai puțin de cât mult la vorbe și puțin la fapte.

3) Fără deosebire de rang, avere etc, fie mosafir în casa ta, fie când te întâlnește cu or cine, arată-i o față priincioasă și senină, dar nu posomorătă.

4) De și învățătura, legea, ce ne a dat'o legislatorul Moise după zisa lui, Deut, 35-4, este o moștenire pentru „*Comunitatea lui Iacob*“ dar nu a preuților sau a Rabinului cutare și cutare, însă, dacă ești nehotărât în ideia ta despre un obiect, atunci *fă-ți* עשה לך pe cine-va d'un *Rabi* ; dar atunci ține-te de sentința lui „se nu te abați de la hotărârea lui“, vezi Deut. 17, 11, unde se zice כי יפלא ממך דבר „când tu nu ești în stare a o înțelege“ atunci וקמת ועליה „se te duci la preuți etc.“ și în ast-fel de caz לא תסור „să nu te abați de sentința lor.“

5) Israelitul în Palestina este obligat a distribui în fiecare an dijna (decima) din toate produsele țerei (Chanan) preuți-

17

Simon fiul său (lui Gamaliel I. 49—70 d. e. o.) zicea: Mi am petrecut toată viața în mijlocul înțelepților, și n'am găsit ceva mai bun pentru trup de cât tăcerea ¹⁾. Meritul esențial nu constă în studiu, ci în fapte (aplicarea sa). Cel ce vorbește mult, produce daune ²⁾.

18

Raban Simeon B. Gamliel ³⁾ zicea: De trei lucruri depinde existența lumii (societatea lumii, statul): de ~~adevăr~~, de ~~dreptate~~ și de ~~pace~~, după Scriptura: Adeverul, dreptatea și pacea, *propoveduiți în cetățile voastre* (Zaharia, 8.16).

CAP. II פֶּרֶק שְׁנִי

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIȘNA 1

Rabbi (Iehuda Hānasi, 170 - 210) zicea: Care este drumul cel mai potrivit, ce omul trebuie să-și aleagă? Este acela, prin care ajunge la stima

lor, Leviților și străinilor. Această dajde trebuie să fie distribuită scrupulos după măsura exactă, iar nu prin apreciere aproximativă.

1) Tăcerea pentru trup (interese materiale) este dese-ori cea mai bună manieră d'a scăpa de neazuri și de consecințe regretabile.

2) sau: „Vorba multă e sărăcia omului“.

3) Se vede că *acest Rabi* nu e acel de mai sus—, nepotul lui Hillcl, cel căzut în rebelul contra Romanilor anul 70 după Ch., ci Simon II părintele lui R. Iuda I, care a trăit 138—170 d. Ch.

sa proprieă și la stima celor-l'alti oameni ¹⁾. Observă preceptele cele mai puțin importante cu aceeași îngrijire, ca pe cele importante; căci tu nu cunoști resplata preceptelor ²⁾. Socotește paguba ce sufer pentru urmarea vre-unei legi în comparație cu câștigul, ce-ți aduce.—Socotește asemenea câștigul (plăcere trecătoare) ce-ți procură violarea legii în comparație cu paguba (consecință tristă) ce-ți aduce aceasta.

Se aibi în vedere trei lucruri, și nu vei cădea în păcate: că există d'asupra ta un ochiu ce vede tot; o ureche, ce aude tot; și că toate faptele tale sunt scrise într'o carte.

2

Raban Gamliel (III. fiul lui R. Iehuda Hanasi 210—220) zicea: Este laudabil a uni studiul religios cu moravurile țerei; căci prin practicarea amândurora se evită reul. Și or ce știință, neînsoțită de vr'o meserie, se zădărnicește în cele din urmă și atrage păcate.

1) După *Maimonide*: Rabinul ne recomandă calea cea moderată în or-ce afacere și a nu cădea în extreme; s. e.: traiul și purtarea egoistului sau sgărcitului, îi place lui însuși, dar nu-i aduce stima oamenilor; din contra, risipa și dărnicia fără socotință, i-atrage poate mulți prieteni, dar pe dănsul l'ruinează. Numai calea de mijloc, adică moderațiunea este mai laudabilă.

2) St. Scriptură nu precisează recompensa pentru practicarea preceptelor, într'adins ca să nu vedem că o faptă este mai bine resplătită și alta mai puțin; căci acele precepte sau legi, ce la prima vedere ne pare că au o mică importanță, poate s'aibă urmări foarte însemnate. De acea, nu trebuie să neglîgem una pentru alta

Cei, cari s'ocupă cu interesele comunității, să le facă în numele Cerului (fără interese personale) ; căci astfel meritul predecesorilor lor le vine în ajutor și pomenirea virtuților lor durează în veci; iar Eu vă acord resplată tot așa de mare ca și cum voi ați fi terminat-o *toata*.¹⁾

3

Fiți cu îngrijire în relațiunile voastre cu cei de la putere, cari arată amiciția lor or-cărui, cât interesul lor o cere ; ei s'arată amicali numai pe cât timp trag folos, dar 'ți refuză sprijinul lor când te afli în nevoie.

4

El mai zicea : Implinește voința lui *D-zeu*, ca pe a ta, căci astfel și El va îndeplini voința ta ca pe a sa ; și suprimă voința ta pentru a Lui, atunci și El va suprima voința altora pentru a ta.

5

Hillel²⁾ zicea : Să nu te retragi de la co-

1) Fapte bune, sau îmbunătățiri în interese comunale, nu pot să fie terminate nici o dată ; lucrând însă cu nepărtinire, ci numai în interesul scopului celui 'nalt, atunci îmbunătățirile săvârșite de către predecesori, sunt folositoare și pentru cei prezenți, după cum faptele prezente folosesc celor ce vor urma. (Imbunătățirile în scop comun sunt, într'un cuvânt, ca belciugele unui lanț nedeterminat ; de acea, faptele bune ale unei generațiuni valorează ca si o lucrare complectă terminată, pe care si D-zeu le, privește tot așa" zice R. Gamliel.)

2) Tot Hillel Hazaken — cel bătrân, — care a trăit a. 30 înainte a lui Christ ; căci Hillel II. (învățătorul lui Origenes filosoful Patriarh bisericesc), a trăit în timpul lui Alexandru Sever Anto-

munitate. ~~Nu te încrede~~ în tine însuși până în ziua morței ¹⁾ Nu judeca pe aproapele tău pînă ce n'ai ajuns (nu ești în stare a pătrunde) în pozițiunea lui ²⁾. Nu roști un cuvânt ecbivoc, ce nu se

nius 225 după Ch, iar elaborarea Mișnei de către R. Iuda I, s'a terminat pînă în anul 210. — Dovadă mai pipăită este, că urmează imediat după axiomele lui Hillel, cuvintele urmașului seu. " R. Iohanan b. Zacai a primit tradițiune de la Hillel etc. "și B. Zacai a fost discipul lui Hillel I (vezi prefata p. 4 nota 3.

1) După Maimonide: Omul în virtutea, chiar ce 'și-a însușit deja, să nu creadă ca numai are trebuință a stăruii să se întărească într'aceasta, în speranță că nu o mai perde nici-o dată; căci chiar pînă în ziua cea din urmă nu e sigur de puterea sa, fiă materială, fiă morală.

2) După dr. Landau: Imperativul categoric al înțeleptului Hillel sună într'altă parte (Tract. Sabbath 31—1) ast-fel: *fa pentru altul ceea ce dorești ca să facă altul pentru tine, și ced ce țienu'ți place, altuia nu face.* După axioma această, zice Leibnitz (Nouv. Essai p. 48): Le veritable sens de la Regle est que la place d'autrui est le vrai point de vue pour juger équitablement lorsqu'on s'y met.*) Tocmai aceasta ne învață Rabinul Hillel care a trăit în a. 30 înainte lui Ch. — Și cine nu cunoaște iarăși aci principiul moral al filosofului scoțian Adam Smith în opul seu despre sentimentele morale, cari ni raportează ca știință nouă? „Acest principiu mistic este cea ce numim *Simpatia*. — Omul este astfel făcut a lua parte la tot ce altul face și suferă; el a căpătat de la natură primitiva afecțiune d'a se pune pînă la un grad oare-care în pozițiunea aceluia cu care petrece, mai cu seamă în a aceluia pe care 'l iubește mai mult. — Apoi dacă a stăruit să se pune în pozițiunea aceluia astfel ca să 'și poată închipui că cînd ar fi a lui însăși, atunci va putea judeca purtarea respectivă și o va declara de ni-

*) Adevăratul înțeles al regulei (morale) este ca să te pui în locul cui-va, cînd vrei să judeci just despre dînsul.

poate înțelege bine cu speranță că va fi înțeles mai târziu ¹⁾. Și să nu zici: când me voi scuti (de cutare afacere) mă voi ocupa cu învățătura; căci poate nu te vei scuti nici odată ²⁾

6

El mai zicea: Ignorantul nu se teme de păcat și un om din popor ³⁾ nu poate să fie într'adevăr pios. Omul timid nu învață nimic și cel cu nerăbdare nu e bun de învățator. Nu toți acei cari sunt mereu în călătorie devin mai înțelepți, ⁴⁾ iar acolo unde lipsesc oameni, stăru-ește a deveni *tu om*.

7

El văzu într'o zi un cap plutind pe apă, și zise: Pentru că tu ai înecat (pe altul), ai fost și

merită și fundată“ (vezi Garve Disertațiune asupra diferitelor principii de etică ale lui Aristoteles T. IV, 261).

1) Căci dese ori, asemenea cuvinte produc idei rătăcite în creerii celor slabi.

2) Omul nu trebuie să justifice amânarea studiului, sau a or-căreia faptă bună, din cauză oare-cărei afaceri; căci atunci afacerile împedicătoare nu-i vor lipsi nici o-dată.

3) După Maimonide, cuvântul „Am-Haareț“ din text este „om din popor“ ce nu posedă calități intelectuale de și posedă oare-cari calități sentimentale.

4) Cuvântul סחור סחור este după Maimonide din סחור-סחור a călători jur în prejur toate părțile lumii; iar alți înțeleg cuvântul סחור „maifă“, adică cine se ocupă cu diferite afaceri industriale, nu se va face mai înțelept: *nu va deveni special sau expert în nici un ram de industrie*.

tu înecat; iar sfârșitul aceluia va fi ca și al teu.

8

El mai zicea: A îmulți carne, este a îmulți vermii; a îmulți bogății, este a și îmulți grije; a îmulți femei (poligamia); este a îmulți fermeci (superstiții); marele număr de sclave, mărește desfrânarea; marele număr de sclavi mărește jaful. Dar multă instrucțiune este multă viață; multă frecventare a școalelor fac multă înțelepciune; multe sfaturi, aduc multă înțelegere; îmulțirea dreptății este îmulțirea păcii. — Cel ce și capătă o bună reputațiune și capătă însă și existența; iar cel ce și câștigă cunoștința legii, și câștigă viața lumii viitoare.

9

R. Iohanan B. Zaccai (care a primit tradițiunea de la Hilel și Șamai 60--80 după E. O.) zicea: Dacă ești înaintat în știință, fie cât de mult, nu te mândri pentru aceasta, căci asta este destinațiunea ta.

10

R. Iohanan B. Zaccai între discipulii sei, avea cinci renumiți: R. Eliezer B. Hircanos, R. Ioșua B. Hanania, R. Iosi Cohen, R. Simeon B. Nathanel și R. Eleazar B. Arah (activitatea lor se întinde de la 80-140 d. E. O.)

11

Eacă cum s'exprimă el asupra meritelor lor: R. Eliezer B. Hircanos este o groapă bine cimentată, care nu perde nici o picătură (Conservator); R. Ioșua, B. Hanania: fericite de aceia

cari l'au născut (foarte amabil în societate): R. Iosi Cohen: filantrop; R. Simon B. Nattanel: sficios de păcat (conștiincios); iar R. Eliazar B. Arah: ca un izvor care merge crescând (progresist).

12

Apoi, el zicea: Dacă toți înțelepții lui Israel, s'ar fi pus într'o cumpănă a balanței, iar Eliezer B. Hircanos, în cea-l-altă, el ar covârși pe toți cei-l-alți (ceea ce va să zică că că rabbinul b. Zaccai s'ar fi decis pentru idei conservatoare în materie religioasă). Iar Aba Saul (contemporanul lui B. Zaccai și membrul Sanhedrinului din Iabneh) raportează în numele lui (b. Zaccai) în modul următor: Dacă toți înțelepții lui Israel, inclusiv cu Eliezer B. Hircanos, s'ar fi pus într'o parte a balanței, iar Eliazar b. Arah într'alta, acesta din urmă ar cântări mai mult (adecă direcțiunea progresivă în materie religioasă este cea adevărată, după cum se constată din cele două Mișnii următoare) 1)

1) Sistemul cel conservator al lui E. B. Hircanos în materie religioasă, este stigmatizat în mai multe pasaje ale Talmudului (Sucea 28, Ioma 66, Tossifta Jebamot C, 3, Pessachim 33 ș. a. m. arctând că la ori ce decisiune a colegilor sei, cât de justificată ar fi fost din punctul de vedere al consecințelor logice s'a opus R. E. B. Hircanos prin cuvintele simple: לא שמעתי „*N'am tradițiunea de la predecesorii mei*“, de care colegii sei rîdeau zicînd: כל דברך אינו אלא מפי השמועה „*Sentințele tale sunt numai tradiționale*“ !? De direcțiune opusă cu totul, a fost sistemul progresist al lui Eliazar b. Arah (după cum vedem în T, Sabat 147; Mid. Kohelet 101, A. d. R. Natan 14). R. I b. Zaccai s'a decis pentru direcțiune progresistă a lui B. Arah; după cum

13

Intr'o zi zise : (R. Ioh. b. Zaccai către discipolii sei) Duce-ți-vă (în lumea practică) și observați, care este calitatea cea mai bună, pe care omul trebuie să și o însușească ? R. Eliezer B. Hircanos răspunse : Ochiu bine-voitor ¹⁾ ; R. Iosua răspunse : Prieteni buni ; R. Io i zise : Vecini buni ; R. Simon zise : Prevederea consecințelor. R. Eliazar B. Arah zise : O inimă bună. — „Eu prefer“ replică Rabi I. B. Zaccai „părerăa lui B. Arah ; căci toate părerile voastre sunt coperse într'a sa.

14

Altă dată zise : Cercetați care este calea cea mai primejdioasă de la care omul trebuie să se depărteze ? R. Eliezer răspunse : ochiu piz-mătareț ; R. Iosua zise : Prieteni rei ; R. Iosi zise : Vecinul reu ; R. Simon susținu : împru-

vedem lămurit în Tal. Ier. Haghiga C. II. unde zicea R. I. B. Zaccai : „Ferice de tine Abrahame Patriarh ! că a eșit din posteritatea ta un bărbat ca Eliazar b. Arah, care s'a înălțat până la punctele cele mai înalte ale științei universului מעשה מרכבה a le cerceta, a le desvolta și a le aplica după împrejurare și timp. — (Eată dovadă că judaismul este accesibil pentru reformele cerute, — numai dacă știm a le întrebuița și a le aplica în spiritul religiunii pure. — Că-i v. dem cum că Talmudiști din cei renumiți, stâlpii religiunii judaice, ca un Hilel, și R. Iohanana b. Zaccai al doilea după Moise, căruia judaismul i datorează existența-i după ruinarea Templului. — ne recomandă această cale).

1) Cine stăruiește a pătrunde în nevoile semenului seu spre a-l ajuta, după sensul înțeleptului (pildele 23 9) Ochiul bine-voitorului este bine-cuvântat, căci împărtășește pâinea sa săracului.

mutul fără a se gândi la plată, *caci: a se imprumuta de la un om, este a se obliga catre D-zeu, cum este scris* (Psal. 37, 21) *Nelegiuitul se imprumuta și nu platește, iar dreptul se miluește și daruește*).—R. Eliazar zicea : O inimă rea. La care le respunse Rabinul : găsească părerea lui Eliazar B. Arah superioară celor voastre, căci toate responsurile voastre sunt coprinse într'al seu.

15

Fie care din acești discipoli a recomandat câte trei axiome : R. Eliezer zicea : Onoarea aproapelui tău să-ți fie tot atât de scumpă ca și a ta; de aceea să nu te superi lesne; căește-te cu o zi înaintea morții tale (pe care nu știi când este). (Încălzește-te la focul înțelepților, dar ferește-te de cărbunii lor, ca să nu te ardă ¹⁾; căci mușcătura lor este ca a vulpei, înțepătura lor ca cea a scorpionului, și șuerătura lor ca cea a șerpilor, iar toate cvintele lor ca niște cărbuni aprinși.)

16

R. Iosua zicea : Ochiul reu (pisma), pasiunile și ura către lume (misantropia) ²⁾ scurtează viața omului.

1) Dacă te folosești de apropierea lor, ea seama ca să fi respectuos, căci altfel vei suferi amar. — După cum se vede aceste cuvinte, (care sunt adause pe lângă cele trei sentințe ale sale,) au fost exprimate de către dănsul cu amărăciune în timpul izolării sale, din cauza anatimizării, pentru care a fost numit „R. Eliezer Șamuti“ (anatemitizat)

2) Care preferă izolare de cât traiul social. Iar după alți, este שונא הבריות „ura lumii, care și atrage dușmănia lumii.“

17

R. Iosi zicea : Avere a aproapei tu să'ți fie tot atât de scumpă ca și a ta. Aplică-te de sine-ți la învățătură, căci aceasta nu se dobândește prin moștenire; iar toate afacerile tale să fie făcute în numele Cerului (să aibă un scop moral).

18

R. Simeon zicea : Fii exact în recitarea de „Șema“ ¹⁾ și în rugăciunile tale; însă când te rogi, să nu faci aceasta ca o formulă obicinuită, ci ca o rugăciune smerită și de milostivire de la Atot-Presentul, despre care se zice (Ioc 2, 13.): *„ca milostiv și îndurat este Domnul, îndelung răbdător și plin de iubire, care se caește de hotărârea rea. — Si să nu fii nedrept către tine însu-ți“* ²⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19

R. Eliazar zicea : Silește-te de a studia bine legea, ca să știi să răspunzi necredinciosului; gândește-te înaintea cui te trudești, și cine este stăpânul lucrării tale, care știe a socoti meritul operei tale.

20

R. Tarfon (Tryphon 117-170 d. E. O) observă :

1) Textul biblic care se începe cu cuvântul „Șema“, conține mărturisirea unității lui D-zeu, datorii ce avem către dânsul etc. etc.

2) Adecă, să nu neglijezi interesele tale proprii pentru afecțiunea de pietate către D-zeu. Iar Maimonide înțelege במני עיני „în ochii tăi însu-ți“ adecă să nu te socotești desprăuit și fără demnitate, căci aceasta te conduce la înjosire și la fapte nedemne.

Ziua este scurtă, iar treaba e multă; lucrătorii sunt leneși, dar leafa e mare și stăpânul casei tot zorește. ¹⁾

El mai zicea : nu ești obligat a sfârși lucrul ²⁾ dar nici nu ești liber d'a te retrage de la dănsul ³⁾. Cu cât te ai ocupat mai mult cu știința cu atât ți crește resplata ; căci și Domnul teu este incredințat d'ați resplăti leafa operilor tale. Dar să știi, că resplata faptelor bune, urmează d'a veni in viitor.

CAP. III פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

MIȘNA 1

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acabia b. Mahalalel (80 - 117) zicea : Ia in considerațiune trei lucruri și nu vei fi predat puterii patimelor : Observă de unde te derivi, in cotro te duci și cui ai să dai socoteală de faptele tale.

De unde te derivi? dintr'o materie neplăcută (urâtă) ; unde te duci? Intr'un locaș de țerină cu vermi și cu rîme ; iar cui ai să dai socoteală? Regelui Regilor, sântului celui lăudat.

1) O aluziune la scurta viață a omului, la multele afaceri lumești, la neglijența ce pune omul in practicarea virtuților și in fine dojenirele Creatorului prin întâmplările schimbătoare ale vieții.

2) Fie in cultivarea spiritului tău, fie in exercițiul carității.

3) Cât te iartă mijloacele, trebuie să te ocupi cu afacerile chemării tale.

2

R. Chanina secundarul preoților (60—100) zicea: Roagă-te cu toată inima (de D-zeu) pentru ferirea guvernului, căci de n'ar exista temerea de aceștia, unul ar înghiți pe altul de viu.

3

R. Chanina B. Teradion (a murit între cei 10 martiri în tabăra lui Adrian 138) zicea : Șezând doi oameni, lipsind între ei or-ce conversație instructivă, aceasta se consideră ca o ședință de hulitori, despre care zice (Psal. 1) „*In ședința hulitorilor nu petrece*“ !—Dar doi oameni uniți când se ocup cu o conversație instructivă, atunci prezența Domnului îi inspiră; despre care se zice : (Malachi 3 16): *Convorbind adoratorii lui D-zeu între denși, i observa Domnul și i asculta, remanand inscriși într'o carte spre amintire pentru adoratori Sei cari respecta numele Lui.* — Aci e vorba de doi, dar chiar un singur om care se ocupă cu înveșătura poate să fie convins că D-zeu i acordă recompensa, dupe zisa Scripturei (Elegia 3 28): „Șezând isolat și meditând, totuși partea lui este rezervată.“

4

R. Simon [150] zicea : Trei persoane cari mănâncă la aceeași masă fără să se întrețină și cu o conversație instructivă, sunt ca cum ar mânca dintr'o jertfă adusă morților, despre care se zice (Iesaia 28. 8): „Toate mesele —lipsindu-le locul (pentru D-zeu), — sunt pline de necurătenii.“ — Când însă trei persoane sunt la o masă unde și are loc petrecerea intelectuală, seamănă

ca și cum ar mânca de pe masa lui D-zeu, despre care se zice (Iezekiel 41, 22]: Și'mi comunică: Eacă masa ce stă inaintea Domnului.

5

R. Chanina B. Hachinai (din discipulii lui R. Akiba 160) zicea: Acela care stă deștept noaptea sau călătorește singur pe drumuri, asemenea cel ce se gândește la nimicuri, (mergând haimana) acela păcătuiește către viața sa ¹⁾.

6

R. Nehunia B. Hakanah (contemporan lui R. I. B. Zaccai 60—80) observa: Acela care s'a însărcinat cu jugul studiului ²⁾ aceluia trebuie să i se ușureze sarcinile politice și sarcinile lumești; iar cine se retrage de sub jugul învățătorei, aceluia i se impun toate cele-l-alte sarcini.

7

R. Chalafta B. Dosa (din satul Hanancia) 100—120) zicea: Zece oameni uniți ocupându-se cu învățătura, prezența lui D-zeu se află între ei; aceea se vede din Scriptură (Psalm 821) D-zeu stă în o comună divină* ³⁾ Asemenea despre cinci, zice Scriptura (Amos 9, 6) „Legământul seu pe pământ l'a sta-

1) Veghiarea nopții, vatămă trupului și spiritului; Călătoria singuratică periclitează viața; iar trândăvia conduce la toate păcatele (Tal. Ketubot 59:) הכבילה מביאה לירי שעמום

2) Dedică toată viața sa științei, aceluia, atât Guvernul cât și societatea trebuie să-i ușureze toate sarcinile lumești.

3) Comuna se compune de minimum zece persoane.

bilit El¹) Așa și despre trei zice (Psalm 82,): „În mijlocul Judecătorilor judecă El, 2). Și de doi zice: (Malachi 3, 16): „Când adoratorii lui D-zeu vorbesc unul cu altul Domnul îi observă și îi ascultă“. — Chiar despre o singură persoană zice Scriptura (Exod 20 21): „Pretutindena invocându-se numele meu, mă voi apropia de tine și te voi bine cuvânta“.

8

R. Eliazar din Bartota (100—120) zicea: Dă Domnului din cele ce sunt nu mai din ale Sale; căci tu și ai tei sunteți toți din ale Lui. Ast-fel a zis David (Cronica I 29, 14): „Căci de la tine emană toate și ce vine din mâna ta le oferim ție.“

9

R. Iacob (170) zicea: „Cine călătorește, ocupându-se pe drum cu repetiția tradițiilor orale (observând însă frumusețea exterioară), admiră arborele cutare, sau câmpia cutare, prin care se întrerupe de la studiul seu special, acela după Scriptură și compromite propria sa viață³⁾“

10

R. Dostai B. Ianai [180] zice în numele

1) Numerul persoanelor, cari formează un legământ este „cinci, după idea Rabinilor; căci ei compară tăria unui legământ cu mâna omului, ce unește *cinci* degete.

2) Judecătoria, adevă un tribunal, trebuie să fiă cel puțin, trei persoane.

3) Acest R. Iacob b. Kursäu, prin memoria și sirguința lui a ajutat mult lui R. Iuda Hanasi la adunătura tuturor sentințelor religioase și morale, conservate până atunci numai prin tradițiuni orale (vezi Graetz, tom. IV. pag, 211). Prin această observație putem înțelege mai bine sensul sentinței de față.

lui R. Meir : Acela, care prin neglijență uită ceva din cele învățate, se socotește după Scriptură între acei cari 'și compromis viața lor, căci se zice (Deut.4.9): „Ia seama și păzește-ți viața ca să nu uiți lucrurile, pe cari le au văzut ochii tei“. Inșă, dacă întrece cercul înțelegerii sale,—adaogă Scriptura cuvintele : „Și să nu se depărteze din inima ta“ în toate zilele vieții tale,— iacă că culpabil este numai acela, ce le uită prin neglijența lui.

11

R. Chanina B. Dosa (80 – 100) zicea : Dacă sfi-ala de păcat merge înaintea (predomină) înțelepciunii, acea înțelepciune este solidă ; iar dacă înțelepciunea merge înaintea temerei de păcat înțelepciunea aceluia nu este solidă ¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

12

El mai zicea : Acela, ale cărui fapte bune întrec știința sa, știința aceluia este fără greșeli ; iar dacă știința întrece faptele, astfel de știință e greșelnică. ²⁾

1) Când omul după ce se deprinde cu moravuri și calități bune se ocupă cu studiul științei, atunci știința și înțelepciunea, care'l îndeamnă la bunurile ce posedă, îi procură bucurie și se întărește într'aceasta mereu ; iar când înțelepciunea trebuie să-l îndemne la ceva, ce n'a posedat *mai 'nainte* și a desrădăcina poftetele cu care s'a deprins, atunci studiul științei îi va fi ca o povară grea, și în fine o va lepăda. (dupe Maimonides)

2) Adevărata știință înțeleaptă dă naștere la virtuțile umane ; iar dacă știința nu e în stare să-l conducă la scopul dorit, asemenea știință nu poate să fie decât defectuoasă și amăgitoare.

El mai zicea : Acela care este plăcut oamenilor, este plăcut și Atot Presintelui : și acela care nu este plăcut lumei, nici lui D-zeu nu poate să fie plăcut.

13

R. Dosa B. Horkinas (60 - 100) zicea : Somnul de dimineața, vinul de la prânz, conversația cu copii și petrecerea în locurile adunării poporului de rînd, abat pe om din țelul lumei.

14

R. Eliazar din Modin (117—140) zicea : Cel ce profanează lucrurile sfinte, sau desprețuește sărbătorile, și rușinează pe aproapele seu în public ; cel ce strică alianța Patriarchului Abraham, precum cel ce dă o interpretată falsă spiritului legii, acela, chiar dacă posedă științe și fapte bune, nu va avea parte la lumea viitoare.

15

R. Ismael (117—138) zicea : Fii plecat înaintea celui mare și îngăduitor către tinerime, dar primește pe *fie-care om* cu față veselă ¹⁾

16

R. Akiba (117—138) zicea : jocuri (de cărți) și sburdălnicia, duc pe om la desfrănare. rușinoasă.

1) De și purta ea și manierile noastre trebuie să difere după deosebita ranguri și etăți ale aceloră cu care avem afaceri, însă în privința primirii mosafirilor trebuie să fie primiți toți cu aceeași afecțiune.

Masoret¹ este ca un gard în jurul Scripturii; dijma este un gard în jurul avuției²; făgăduința, un gard pentru înfrînare³; gardul înțelepciunii este tăcerea.

El mai dicea : Omul este distins prin aceea că este creat în chipul lui D-zeu; distincțiunea este și mai mare, că-i s'a comunicat aceasta⁴, dicând : D-zeu a făcut pe om în chipul lui (Genes. 9. 6). Israelii sunt distinși prin aceea că sunt intitulăți fiii lui D-zeu; distincțiunea este cu atât mai mare că li s'a comunicat acesta, dicând : Voi sunteți fiii Eternului D-zeu vostru (Deut. 14. 1). Israel e distins și prin aceasta, că i s'a dat un odor prețios (legea); distincțiunea e cu atât mai mare că i s'a comunicat acesta, dicând : Un odor prețios este învățătura ce v'am dat, nu o părăsiți (Prov. 4. 2).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

17

Totul este prevădut (de către D-zeu); dar libera voie

1) Glosar său notițe tradiționale pentru censura Bibliei se numește Masora. Acesta servește textului Scripturii ca un gard și pază ca să nu se strecore vr'o greșală la transcrierea lor; căci în acest op de Masora sunt enumerate și arangiate toate cuvintele Bibliei într'unu mod sistematic.

2) Darea dijmelor sau decimelor din toate rodurile pământului și de la vitele născute în fie-care an, și a le împărți la omii neavuți fără deosebire de neam sau credință—, este impusă de legea mosaică tutor agricultorilor și vitecultorilor țerei (vezi Deut. C. 14. V. 22. 28 - 29. C. 15. 7). Această dispozițiune servește ca un gard în jurul avuției,—și a sălăciei—, d'a ține ore-care echilibru între ambele extremități.

3) Făgăduințele sau jurămintele d'a se retrage de la o plăcere nepermisă, ajută la înfrînarea patimilor prin deprindere treptată.

4) Printr'aceea ce facem cunoscut aceluia pe care l'am distins cu ceva, îi arătăm tot d'o-dată și considerațiunea noastră că merită această dăruință.

este acordată ¹; ca lumea să fie judecată spre bine (în favoarea ei), depinde totul de majoritatea faptelor. ².

El mai dicea : Totul este dat pe garanția ³, și o cursă este întinsă asupra tuturor viețuitorilor ⁴; prăvălia

1) Aceste cuvinte concise (în originalul 11 cuvinte totă Mișna) cuprind ideile cele mai înalte, demne de autorul lor R. Akiba, renumit atât pe câmpul științei religioase, cât și pe câmpul politic, alături cu eroul Bar-Cohba în rebelul de Bethar în timpul lui Adrian 138 d. Ch.

După ce acest Rabin a enumerat în Mișna precedentă toate distincțiunile omului —, continuă : הכל צפוי de și a tot-știința divină prevede tot ce se petrece în lume, viitorul ca și trecutul, însă, această prevedere nu împiedică pe om în acțiunile sale, căci והרשות נתונה voința omului este liberă și nu vine în colisiune cu providența înaltă *. Și dacă preștiința înaltă cere ca chiar faptele cele destructive să fie necesare ca să treacă pe scena lumii pentru binele comun —, însă nu se precisază că trebuie să fie săvârșite tocmai de către cutare individ, ci, după opiniunea Rabinilor : מגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב „se esecută binele prin cei buni și răul prin cei răi, adică, acel ce întrebuințează voința sa după vocea rațiunii, devine instrumentul binelui celui prevădut; iar cel ce face abus de libertatea sa, urmând poftelor animei, devine instrumentul răului celui prevădut; căci ובטוב העולם נדון „ast-fel este lumea condusă spre favoarea generală.“ **

2) Iar ca lumea (adică fie-care stat din lume), să fie judecată și condusă spre favoarea și fericirea ei, se cere majoritatea faptelor bune, de la care depinde totul; și răutatea minorității nu împiedică nici binele lumii, nici indulgența lui D-zeu.

3) Dar ca să nu credem că faptele minorității se trec cu vedere, urmăm, că totul se dă pe garanție adică, sufletul omului este în mâna Creatorului ca o garanție pentru libertatea ce i s'a acordat;

4) căci mărtașa sa altă plagă este ca o cursă întinsă, care pune stavilă la toate abuzurile libertății.

*) השגחה הבורא והבהירה האנושית אינן סותרות זו את זו.

** Cuvintele ובטוב העולם נדון se refere sus și jos după uzul limbei ebraice și în Biblia (vezi Genesis. 36, 11—12; Samuel I. 20. 21—22).

este deschisă, negustorul dă și pe credit ¹; catastiful este deschis și mâna înscrisă tot ²; cine vrea să se împrumute se poate presenta. — Dar epitropii ³ se preumblă pururea ca să încaseze cu știrea și fără știrea datornicului; căci pretențiunile lor sunt întemeiate și sentința judecătorească este justă; căci totul trebuie să fie pregătit pentru masa cea mare ⁴.

18

R. Eliezer B. Azaria (80—118) zicea : Fără învățatură nu sunt moravuri bune, dar fără moravuri bune nu e (n'are valoare) învățatura; fără înțelepciune nu e temere ⁵, dar fără temere nu e nici înțelepciune; fără știință nu e inteligența, și fără inteligență nu e nici știință; fără făină (pâine) nu e învățatură, și fără învățatură nu e făină ⁶.

CCU Cluj / Central University Library Cluj

1) De aceea, totă lumea cu afacerile ei este deschisă ca o prăvălie cu felurime de obiecte unde se dă orî-ce marfă pe credit fără să se ceară resplată momentană.

2) Căci nu se uită nimic (catastiful cel mare este expresia simbolică de neuitare).

3) Sôrte fatale ale dîilei sunt ca epitropii și colecții incasatori, cari cu voia și fără voia omului, dar cu drept caută să se resplătească prin judecată justă.

4) Ca la o masă mare unde trebuie să fie tôte arangiate bine fără să lipsescă ceva; ast-fel și la judecata mare cea 'năliă, cere rînduiala lumii ca să fie tôte pregătite în regulă și să nu rămăie ceva nesocotit bine și neresplătit. — Sentința והכל מתוקן לסעודה stă în paralel cu והכל לפי רוב המעשה adică de și justiția consideră lumea numai după majoritatea faptelor în genere , adaugă aci : că toți sunt invitați la masa judecătii, fie-care 'și capătă partea lui).

5) Nici de D-deu, nici de lege saă de consecință tristă a faptelor sale.

6) Înțelesul fie cărei propozițiunii este în genere : că fie-care din cele două calități saă obiecte folosește, ajută și este indispensabilă celui-l'alt spre a 'l complecta, și una fără de alta n'are adevărata ei valoare.

El mai ȳcea : Acela a cǎrui știinȳă întrece faptele sale, seamǎnǎ cu un arbor ce are mai multe crǎci de cǎt rǎdǎcini, vine viforul, 'l desrǎdǎcineazǎ și 'l dobǎrǎ la pǎmȳnt; dupǎ zisa Scripturei : Va fi ca un arbust stufos în pustie care nu simte binele și expus la uscǎciunea pustiei, necultivat și nelocuit. Dar acela ale cǎrui fapte (bune) întrec știinȳa sa, seamǎnǎ cu un arbore ce are mai multe rǎdǎcini de cǎt crǎci, d'ar sufla toate vinturile lumii, nu 'l pot mișca din loc; despre care ȳce Scrip. Va fi ca un arbor plantat pe apǎ, ce întinde rǎdǎciunile sale pe un loc umed, nu simte venirea arșitei, verde 'i este frunza, nu 'i pasǎ d'anul secetei, nici nu înceteazǎ d'a face fructe. (Jeremia 17. 6. 8).

19

R. Eliezer B. Hisma¹ zicea : Preceptele de Kinin² și de menstruaȳuni³, ele și cele asemenea

1) Renumitul astronom și matematic d'atunci, 110 d. Ch. (veȳi Horaiot 10.

2) „Kinin“ שלוח הקן, legea despre cuiburi de paseri folosite, (în care înțelegem și toate animalele folosite) ca se fie conservate în țarǎ, este una din dispoziȳiunile legii mosaice despre economia naȳionalǎ a țerei (Deut. 22. 6). Dispoziȳiune de asemenea naturǎ (de economiǎ) este și despre arborii fructiferi, ca sǎ nu fie tǎiaȳi (idem 20. 19), precum și despre agricultura prin repausul cǎmpiei שמירה (Levit. 25) — Aceste toate formeazǎ baza economiei rurale, din care Rabinul a atins una din ele : „cuiburi“ drept exemplu; (d'acea ȳce הן הן „aceste și ca aceste“).

3) „Menstruaȳiune“ : pǎzirea periodului femeilor, este una din dispoziȳiunile legii despre *salubritate publicǎ*. De asemenea naturǎ, sunt : și receptele despre mǎncǎrile oprite, despre rǎiǎ, scurgere, bȳlele contagioase etc. (Veȳi Levit. cele 9 capitule 11—20) din care a numit una din ele : „periodul femeilor“ cǎ esemplu pentru toate preceptele privitoare la *salubritate publicǎ*.

Aceste articole de lege, care formeazǎ baza populaȳiunii țerei precum

lor, formează materialitatea legii; astronomia și geometria, sunt chei (descuetoari *) pentru înțelepciunea înaltă (spiritul religiunii).

CAP. IV פרק רביעי

MIȘNA 1

Ben Zoma (130) zicea **: Cine este înțelept? acela care primește învățătura de la fie-care om ¹; după disa Ser. Prin toți învățătorii mei m'am făcut înțelept, căci în mărturiile tale eugetam. (Psal. 119).

Cine este viteaz? acela care știe a'și învinge patimele; ² după Scriptură: Cel îndelung răbdător este mai bun de

economia națională și salubritate publică, se numesce „גופי הלכות”, articole materiale ale legii; iar astronomia și geometria — întrebuințate după lege pentru alcătuirea calendarului, a serbătorilor și altele —, le recomandă renumitul astronom B. Hisma tot-d'o-dată ca chei (sau descuetoari) la înțelepciune înaltă adică, prin care pătrundem în *spiritul religiunii*, a recunoște puterea și toate însușirile Creatorului, observându sistemul solar, mișcarea planetelor, ca și orînduiala și armonia minunată din universul întreg.

*) Veđi nota A. la sfârșitul cărței, despre etimologia cuvîntului cheiă din original.

**) Înțelepciune, putere, bogăție și onoare sunt obiecte, pe care fie-cine dorește a le dobândi; și ca stăruința doritorului să nu fie zădarnică, sau ca posesiunea acestora să nu fie illusorie, precisează filosoful B. Zoma (care din modestiă n'a vrut să primească titlu de *Rabi*) în modul următoru :

1) *Înțelepciune*, adevărata înțelepciune se însusește prin stăruință d'a trage o învățătură morală, de la fie-care om, fie contemporan, fie istoric; căci prin a studia pe fie-care om, observând consecințele afacerilor sale și va însuși o învățătură practică în lume, și ast-fel este înțelept !

2) *Putere* : puternic sau viteaz este numai acela ce posedă putere asupra lui însăși d'ași înfrina înclinațiunea ănimei sale; iar tăria asupra altora este ca aceea a fiarelor sălbatice, și cu timp său din împrejurări devine cel mai neputincios din cauza adversarilor, ce și-a tras prin puterea sa.

cât un viteaz și cel ce stăpânește spiritul său, de cât învingătorul cetății (Prov. 16).

Cine este bogat? cel ce se bucură de partea lui; ¹ după Scr. Dacă te hrănești din munca mâinilor tale fericite de tine și bine îți va fi (Psal. 128. 2) adică „ferice de tine“ în lumea aceasta, „și bine îți va fi“ în lumea cea viitoare.

Cine merită a fi onorat? ² cel ce onorează pe alții, cum dice Scr. Eu onorez pe cei care mă onorează și cei cari mă desprețuesc sunt desprețuiți (Sam. 2. 30).

2

Ben Azai (130) zicea : alérgă după îndeplinirea unei precepte ușore ca și după una importantă, și fugi de ori-ce păcat; căci o faptă bună conduce la o altă, și un păcat atrage după sine un alt păcat. Resplata unei virtuți este virtutea însăși, și pedépsa păcatului este însuși păcatul ³.

El mai zicea : să nu desprețuiești pe nici un om, și să nu înlături (sau exagerezi ⁴) nici un lucru; căci nu

1) Bogăția, nu putem precisa margine. Cu cât posesiunea se mărește, cu atât se urcă dorința la mai mult, ce 'i răpește odihna spiritului fără s'ajungă la țintă. Numai acela care se mulțumește cu părțica lui este bogat; căci, cel ce a ajuns scopul, este mai fericit și mai bogat, de cât acela care 'l urmărește!

2) Onóre : acesta nu se dobândește prin stăruința directă; căci, „cine aleargă după onoare, o face să fugă de dânsul“ dice Talm. (Erubin 13) tocmai ca cum ar alerga cine-va după umbra sa. Numai cel ce onorează pe alți, posedă onóre și merită să fie onorat. „Onoarea stă mai mult în acela care o dă, de cât în acela care o priimește (care o pretinde)“ dice Aristoteles (Ética lib. I C. II).

3) Pe lângă consecințele exterioare, ce rezultă dintr'o faptă bună sau rea, zace chiar în faptă însă-și recompensa sau pedépsa, și anume : plăcerea sufletescă ce simțim după săvârșirea unei fapte bune, sau mustrarea de cuget ce ne dojeneste după săvârșirea unei fapte rele.

4—5) Cuvântul לְבַלְבַּל din original este „înlătură“ și „exagerezi“;

e nici un om care să nu'și aibă ora, și nici un lucru care să nu'și aibă locul (sau limitele sale ⁵⁾).

3

R. Levitas (din Iabne 180) zicea : fii cât se poate de umilit ¹; căci firul speranței* omului este ca și cel al omidei (gândacului ²).

4

R. Iohanen B. Beroca (170) zicea : acela care profanéză numele celui 'nalt chiar pe ascuns, 'și va primi

cuvântul *מקום* este „loc“, dar primește și înțelesul *limite*. D'acea l'am tradus în două moduri.

1) *Umilinta* *ישראל* este partea cea opusă mândriei *גאווה*, și amândouă moravuri extreme sunt viciose; calea de mijloc între ele se numește *modestie* *ענוה*. Talmudiștii ne recomandă în toate moravurile calea de mijloc, dar în loc de *modestia* a pus aci R. Levitas „umilinta“ arătând prin aceasta cât de viciósă este mândria, că trebuie să ne depărtăm de la densa ast-fel ca să fim mai bine apropiați către umilinta.

2) Vieța omidei este schimbătoare (metamorfosică), devenind din târitor fluture sburător; ajungând însă la treapta ei cea 'naltă s'a și terminat firul vieței sale. Firul vieței omului asemenea : trece din treaptă în treaptă, din cea de jos la mai 'nalte; cu ajungere la înălțimea destinațiunii sale, s'a și s'evârșit firul vieței sale. Dar și speranța la nemurirea sufletului ni se înfățișază aci. Precum gândacul ajunge la înălțarea sa, printr'un somn de amortire—, ast-fel și la om : pe când partea lui cea pământească se disolvă prin somnul morței în țărină, se 'ualță partea spirituală, *sufletul*, către D-zeu, de unde s'a derivat.— Gândacul a fost din vechime simbolul nemuririi sufletului, d'aceia în elinește cuvântul *psychi* (*Ψυχή*) însemnează atât suflet, cât și gândac; asemenea și ebrește „*rimma*“ din rădăcina *רמם* însemnează atât „*verme*“ (omidă) cât și „*înălțare, ridicare*“.

*) Veđi nota B. la sfârșitul cărței.

pedépsa în public; fie comis acest sacrilegiu din ne-socotință, sau cu precauțare ¹.

5

R. Ismael B. R. Iosi (180) zicea : acela care studiază cu scop d'a instrui (pe alți), ajunge a se instrui pe sine și pe alți; iar acela care învață cu scop d'a îndeplini cele învățate, va ajunge a se învăța pe sine și pe alți, precum a le observa și a le îndeplini.

6

R. Zadok (60—100) zicea : nu te retrage din comunitate, dar nu i te impune ca superior ². Nu face dintr'ênsa (din funcțiune onorifică) o corônă spre a te mândri cu dânsa, nici sapă a săpa cu ea (instrument de explatare). Ast-fel a ȓis Hilel : cine se servește de coroaă, o schimonosește. De unde conchidem ca cel ce se folosește din poruncele legii (datoriî ce 'l impune legea) își compromite viața sa în lume.

7

R. Iosi (180) zicea : acela care respectă legea (reli-

1) Crima de sacrilegiu, ca să nu se întindă între poșor, trebuie să fie pedepsită în public, fie comisă în orî-ce mod.

2) Nu se cade să te retragi din comună, când ești chemat a lua vr'o funcțiune sau sarcină pentru binele comun, însă să nu i te impui singur ca superior. Asemenea să nu întrebuințezi o funcțiune onorifică în interesul tîu propriu, a te mândri cu dînsa, sau a o privi ca un instrument de exploatare—. Ast-fel a ȓis Hilel despre știință în genere : „că acela, ce privește știința ca o corônă pentru mândrie, sau se servește cu dînsa la scopuri materiale, o schimonosește adică, se perde strălucirea ei cea sfitută“; acesta, ȓice R. Zadoc, se aplică și asupra funcțiunilor onorifice care 'l îndatorează legea.

giunea) este și el respectat de lume; și cel ce o profanează este desprețuit de lume.

R. Eliezer fiul său (200) zicea : acela care se abține de la oficiul judecătoresc, se descarcă de ură și de sperjuriu¹; iar cel ce este semeț în jurisdicțiune este nerod, nelegiuit și îngîmfat.

El mai zicea : să nu crești d'a putea judeca singur, căci Unul singur este, care judecă singur, și să nu pretinzi (de la colegii tăi) ca să adopte părerea ta; căci voia este a lor, iar nu a ta.

8

R. Ionatan (138—170) zicea : acela care ține legea chiar în mizeriă, va ajunge a o ține în bogăție; iar cel ce o neglige din bogăție, va ajunge a o negligea din cauza mizeriei².

9

R. Meir (138—170) zicea : fiu mai cumpătat în alte ocupațiuni ca să te ocupi și cu învățătura; arată-te modest în fața omenilor. Dacă te ai întrerupt odată de la învățatură, atunci multe împedcări te vor întâmpina (ne mai putend a o continua); iar daca te ai ocupat

1) Prin cea mai mică greșelă, judecătorul cauzează jăfuire și jurăminte false; pe lângă aceasta și atrage și ura păritului.

2) Ținerea legei este, când le studiază cu zel, conformându-se după ele, sau când respectă și sprijină pe cei ce se ocupă cu dăsenle. Acela care se ține d'acastă virtute, chiar când se află în sărăcie, va ajunge la bogăție, când de sigur o va susține; iar acela care din cauza multor afa-ceri a le bogăției, o neglige, pedeapsa lui este ca să fie silit a o negligea din cauza sărăciei.

mult cu învățătura, și resplată multă te așteaptă din partea Lui.

10

R. Eliezer B. Iacob (138—170) zicea : facerea unei fapte bune îi procură un protector ; iar comiterea unei fapte rele îi produce un acusator. Pocăința ca și virtutea este ca un scut în contra suferințelor.

11

R. Iohanan Sandalarul (pantofar, din Alexandria 138—170) zicea : ori-ce societate înființată în numele Cerului (ce are un scop 'nalt fără vr'un interes personal) se va menține pînă la sfîrșit ; iar aceea ce n'are tendința 'naltă nu se va menține.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

12

R. Eliezer B. Șamua (138—170) zicea : onórea școlarului tîu să'ți fie scumpă ca și a ta ; și a camaradului tîu, ca respectul către învățătorul tîu, iar respectul către învățător să'ți fie ca acela către Cel 'nalt ¹.

R. Iehuda (Hnasi) adaogă ² : fi cu băgare de sémă

1) Acéștiă axiomă se deslusște mai bine prin șisele unui altu Rabin (Maccot. p. 10.) : Mult am învățat de la învățătorii mei, mai mult însă, de la colegii mei ; dar de la școlarii mei m'am învățat și mai mult de cât de la toți (căci prin desbatere cu colegii se lămurește chestiunea mai bine ; iar prin stăruința d'a căuta mijlóce spre a explica școlarilor, învățătorul pătrunde în obiectul respectiv și mai bine). Prin urmare, dacă voiești a te folosi bine din relațiunea acestor trei clase de ómenii, atunci consideră pe fie-care, ca cum ar avea un grad mai 'nalt : pe școlar ca camarad, pe acesta, ca învățător și pe învățător ca pe o ființă mai 'naltă.

2) Se refere la cuvintele de mai sus : „că respectul către învățător să fie ca acela către D-șeu“ fără a avea dreptul d'a critica doctrinele sale,

la instrucțiunea (ce dai școlărilor tăi), căci o greșelă la instrucțiune produce crime.

13

R. Simon (140—170) zicea : sunt trei coróne : coróna științei, coróna preuției și coróna domniei; dar coróna unui nume bun (reputațiunii bune) le covârșește pe cele-l'alte ¹.

14

R. Nehorai (170) zicea : caută a călători într'un loc unde găsești învățătura; și să nu'ți închipuești că ea va veni după tine. sau camaraziilor tei o va reserva pentru tine. — Dar nici în iscusința ta să nu te încrezi ².

15

R. Ianai (170) zicea : nu stă în puterea noastră (d'a înțelege cauza) fericirii celor nelegiuți, nici cauza suferinței celor drepti ³.

dice R. Iehuda, că tocmai pentru acésta se cere, ca învățătorul se fie foarte scrupulos în prelecțiunile sale, ca nu cum-va să dea loc la rătăcirii; căci câte-odată dintre greșelii nesocotite se produc crime necorigibile.

1) Aceste trei coróne, ce sunt daruri înăscute (și știința sau înțelepciunea este bună ori un talent înăscut) au adevărata lor strălucire când sunt însoțite de coróna sfințirii morale de reputațiune bună, câștigată de el însuși prin virtuțile sale.

2) O povață pentru tinerii studiosi care trebuie să se debarăteze de căminul părintesc și să se ducă într'un loc unde îi lipsesc comoditățile obișnuite. numai pentru învățatură, — ca să știe a se folosi de ocaziune și de timp, și să nu'și închipuiască acolo unde se află multe institute de științe, o va căpăta lesne ca o moștenire fără silință proprie; dar nici pe iscusința sa și pe talentul său propriu să nu se încrează prea mult, fără a întrebuița sprijinul său consiliul altora.

3) Ceea ce ni se înfățișează une-orî pe scena lumii; căci cu înțelep-

16

R. Matea B. Haraș¹ zicea : să previi cu salutarea ta, pe fie-care om. Fii mai bine còda leilor, de cât capul vulpilor².

17

R. Iacob (170) zicea : acésta lume seamănă cu o anticameră a lumii viitoare ; preparate dar bine în anticameră, ca să fii bine primit în salon³.

El mai zicea : mai bună este o oră consacrată pocăinței și faptelor bune în lumea acésta de cât toată vieța lumii viitoare⁴; iar o singură oră de liniște a spiritului din lumea viitoare, este mai preferabilă de cât totă vieța acestei lumi⁵.

18

BCU Cluj / Central University Library Cluj

R. Simon B. Eliezer (140) zicea : nu caută a liniști pe aprópele téeu în momentul furiei, nici d'al con-

ciunea nóstră cea mărginită nu putem pătrunde în misterele cărmuirii lumii, nici nu știm inima omului, dacă cutare saũ cutare este în adevăr bun saũ rău.

1. Capul unui institut de teologie în Roma (117—140).

2) În privința salutării trebuie să o acordăm fie-cărui om în marginile cuvințose ; iar în privința asocierii, este mai bine să fii cel mai mic între cei mari, de la care ai să înveți ceva, de cât cel mai mare între ómenii de nimic, al căror merit constă numai în viclenie, ca vulpile.

3) Tótă viața omului se împarte în diferite epoce : fie-care din ele formează o pregătire pentru aceia ce o urmează, precum și lumea toată este cea pregătitoare pentru cea viitoare.

4) Pentru că acolo nu mai e loc, nici pentru a îndrepta greșelile, nici a dobîndi virtuțile.

5) Tóte plăcerile trupesti nu valorează nimic în comparație cu cele spirituale.

sola pe cât timp mortul zace înaintea lui; nu'l întreba de cauza, care 'l împinge a face o făgăduință în momentul când o face, și evită d'al privi în timpul când suferă vr'o umilire¹.

Samuel cel tânăr (120 — 170) adaogă (următorul vers, spre complectarea axicmei celei din urmă a lui R. Simon) La căderea neamicului tău, să nu te bucuri, și când se poticnește, ânima ta să nu se veselească, căci vedând'o D-șeu, 'i va displace și va întoarce mânia sa de la dânsul asupra ta. (Prov. 24).

19

Elisa B. Abuia² zicea : ceea ce se învață la tinerețe seamănă cu scrierea de cerneală pe hârtie nouă; iar ceea ce se învață la bătrînețe seamănă cu niște scrieri cu cerneală pe hârtie rasă³.

R. Iosi b. Iehuda din satul Babli zicea : cel ce învață de la tineri seamănă cu acela care mănîncă agurida (struguri necopti), sau care bea vin din teasc (must); iar

1) Aici sunt enumerate patru stări de turburarea spiritului în mod extrem, anume : *furiă*, *tristetă*, *frică* și *rușine*. În momentul furiei să nu cauți a 'l liniști, căci acesta va produce un efect contrariu; în timpul când obiectul întristărei, s. e. *mortul*, îi este încă în față, atunci nu ajută mângâierea; în timpul când omul este îngrozit de *teamă* și în superstiția lui caută refugiu în *făgăduință*, — să nu stăruești a o deslega (prin formula prescrisă de lege Nedarim C. 9.—), căci desperatul, în loc ca să se deslege din făgăduință, o va mai întări. În fine când este cineva umilit de rușine atunci vrea se fie ascuns din fața lumii, să nu stăruești dar al privi.

2) Vestitul apostat, cunoscut sub numele de *Acher* (altu) 120—160,

3) Invățătura în tinerețe rămâne întipărită în memorie; iar cea de la bătrînețe nu se priude bine.

cel ce învață de la bătrîni sémănă cu acela care mănîncă struguri copti sau care bea vin vechiū ¹.

Rabi ² observă : nu considera vasul, ci conținutul; sunt vase noi pline cu vin vechiū și vase vechi care nu conțin nici vin nou ³.

20

R. Eliezer Hacapar ⁴ zicea : pisma, desfrinarea și ambițiunea (dorința nemărginită de onóre), scurtez viața omului (sau) abat pe om de la destinațiunea sa în lume.

El mai zicea : cei născuți merg la mórte; cei morți la înviere; cei înviați la judecată. Ca să știi, să înștiințezi și să te convingi ⁵, că El este omnipotinte, alcătuitor, creator și a-tot-știitor ⁶. El este judecătorū,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) *Agurida* are un gust stîfos, neplăcut; *mustul*, de și are un gust bun, dar vatămă stomacul. Ast-fel și învățătorii cei tineri : unii n'au experiența, și nu pot esplica bine; iar alții, avînd un talent, și cuviintele lor sunt plecute la ureche, dar ideile lor nu sunt mature, și vatămă spiritul școlarilor. La învățătorii cei bătrîni este contrariul : au capacitate de esplicare prin experiență, și ideile lor sunt mai mature.

2) R. Iehuda Nasi; iar după alți : R. Meir.

3) Să nu te încređi în esteriorul unui om sau unui lucru fără cercetare cuvenită. Acéstă sentință nu este tocmai opoziție la opiniunea celui precedent, ci ca o observație generală talmudică *אין למדן מהלכות אפילו כשנאמר בהן הן הן* „Nu e regulă fără excepțiune“ (Erubin 27). De aceea cercetază bine cu cine ai afacere și primește adevărul din gura ver-căruia.

4) Fiul lui R. Iosi Haglili 160—180.

5—6) Acéstă știre 'îi este necesară ca să pricepi singur și să comunici altora, sau (dacă cu mintea ta nu o pricepi) să te convingi (să înveți de la alții) că reînvierea ta (nemurirea sufletului) și judecata cea din urmă, ca și cele l'alte lucruri neînțelese de mintea noastră, sunt tóte în puterea Lui care este a-tot-potinte, etc.

martor și reclamant¹. El vă invită (tu urma) la judecată², fie lăudat; căci înaintea lui nu încapă nici nedreptate, nici uitare, nici favoare și nici mituire³. Totd'o-data să știi că totul este cu socotelă⁴. Dar nu te mângâia cu vanitatea, că mormîntul ți va fi un loc de refugiu⁵, nu!, căci după cum că fără consimțimântul tău ai fost conceput, fără voia ta ai fost născut, fără consimțimântul tău trăiești și fără voia ta vei muri,—tot ast-fel fără voia ta ești destinat pentru judecată, a da socotelă înaintea Regelui regilor, celui sfînt, fie lăudat.

CAP. V. פֶּרֶק הַמִּישִׁי

MISNA 1

Prin *zece* cuvinte a fost creată lumea⁶. Ce învățăm prin aceasta? nu a putut oare să fie creată printr'un singur cuvînt? Acésta ne arată pedépsa ce se cuvine

1) Elü ca creatorü și stăpînü, pretinde rînduială și dreptate de la tóte creaturile sale, chiar pentru binele lor însăși; d'aceia este el și judecător etc. și tu n'ai drept să ții: Ce ți pasă lui de faptele mele? —

2) Dar judecata nu urmăsește imediat după faptă, ci în urmă de tot, ca se aibă timp pentru îndreptare; pentru acéastă indulgență, este El lăudat; 3) însă lăudările, imnurile ca și multe sacrificii, n'aü valóre înaintea lui, fără de căință seriósă și îndreptarea faptelor.

4) Resplate și pedepse sunt socotite exact fie-căruia după cauza și împrejurarea lui.

5) Cu mormîntul se sfirșește totul, unde sa încheiat tóte socotelile de judecată; nu! căci etc.

6) La descrierea creațiunei vedem în scriptură de 10 ori esresiunea „Vaiomer“ (dise D-deü)* pe când ar putea să le enumere subț o singură esresiă de poruncire, s. e. „D-deü zise să fie cer, pămënt, plante, animale* etc.

celor nelegiuți cari strică o lume creată prin zece cuvinte și respłata ce se cuvine celor drepti, cari mențin o lume creată prin zece cuvinte¹.

2

Zece generațiuni s'aũ urmat de la Adam pênã la Noe²; ceia ce dovedește îndelung răbdarea lui D-đeu; căci tóte aceste generațiuni provocã mereũ mânia sa, și abia la sfârșit aduse asupra lor apa deluviului.

Zece generațiuni s'aũ urmat de la Noe pânã la Abram³; ceea ce dovedește iarãși îndelung răbdarea Lui⁴; căci tóte aceste generațiuni aũ provocat mereũ mânia Sa, dar venind Abraham a primit recompensa tuturor⁵.

3

Prin zece încercãri a trecut patriarhul nostru Abra-

1) Prin repefire de 10 ori a poruncirei lui D-đeu, ne aratã Scriptura demnitatea obiectelor din lume în genere și a omului (coróna creațiunei) în parte, care se considerã ca o lume întregã în miniatura. Acei dar cari strică oriinduiala lumii și moralitatea omenirei sunt priviți ca distrugãtori ai lumii întregi, precum acei cari stãruesc a menține rinduiala ei merit recompensã ca cum ar fi susținuut întregã lume.

2) Adam, Set, Enoș, Kenan, Mahalalel, Iered, Hench, Metuselah, Lameh și Noe.

3) Sem, Arpahsad, Selah, Eber, Peleg, Regu, Serng, Nahor, Terah și Abram.

4—5) La aceste 10 generațiuni s'a manifestat indulgența lui D-đeu și mai mult, adicã cã nu pedepsește rãtãcirea idicilor în materie religio-ã (ca acei din Turnul Babilonului, căci consecințele cele triste ale rãtãcirei le sunt destulã pedepsã). Dar cu atãt mai mult recompensã pe acei ce stãruesc a se ridica din degenerarea contemporanilor lor, ca Abraham care a primit o respłatã mare, ce s'ar cuveni tutor generațiunilor, când ar fi fost și ele ca dẽusul.

ham cu succes ¹, ceia ce ne arată marea sa iubire (căt-re D-đeū).

Zece minuni se arătară părinților noștrii în Egypt și zece altele la trecerea Mării-roșii.

Zece plage fură trimise de către cel sfint asupra Egiptenilor în Egypt și zece altele la *trecerea* Mării roșii.

De zece ori aū ispitit părinții noștrii pe cel sfint (fie lăudat) în călătoria lor în pustiū, după ȃisa scripturei: De zece ori m'ați ispitit deja, neascultând vocea mea. (Numeri 14, 22).

4

Zece minuni s'arătară părinților noștrii în locașul sfint (din Ierusalim): Mirosul carnei sacrificilor n'a causat femeilor o abortare. Carnea sacrificilor n'a putrezit nici odată. Nu se vedură muște în locul de tăiere. Nu s'a întemplat Marelui preut vr'un accident împedicător în ȃiua de espiare. Plăia nu stingea focul de pe altar. Vintul n'a risipit columna de fum (de pe altar). Nu s'a întemplat vr'o lipsă la Omer ², la două pâine ³ și la pâinele de Privire ⁴. Poporul de și inghesuit

1) Călătoria la Canaan, fometea, suferința la Faraon, lupta cu Kedarlaomer, lipsa de posteritate un timp lung, circumcisiune, suferința la Abimelech, depărtare de Hagar și de Ismael; în fine ascultare de vocea rațiunei (ăngerului) d'a sacrifica vite în locul ómenilor în contra obiceiului de atunci cu sacrificarea filor către zeii (veđi pagina 51 nota 2).

2—4) „Omer“ este o măsură (banița) de prenosul orzului nou ce aduceau pe altar în ȃiua a doua de Paște; asemenea și prenosul de două pâini din grăul nou ce aduceau Preuților în ȃiua de Șabuot (Rusalii); precum și acele 12 pâini de pe masa Templului, numite *Pâini de privire* pe fie-care sâmbătă. Timpul de pregătire a acestor daruri era foarte marginit, ast-fel că întemplându-se vr'o greșală, nu mai era timp de îndreptare.

(în curtea Templului) putea să se închine comod. Șerpi și scorpionii n'au vătămat pe nimeni în Ierusalim, și nu s'a jeluit nimeni, ca locul din Ierusalim îi este striant d'a mânea acolo.

5

Zece lucruri au provenit în murgul serei de Sămbătă (imediat după terminarea creațiunei ¹⁾): gura pământului ²⁾, gura fântinei ³⁾, gura asinei ⁴⁾, curcubeul ⁵⁾, Mana ⁶⁾, Samir ⁷⁾, toiagul (miraculos al lui Moise), literile, scrierea

1) Cuvântul *murgul serei* corespunde cuvântului ebraic מרגל din text: amestecătură dubioasă între zi și noapte, neputând a distinge culórea—. Originea tuturor fenomenilor și a minunelor, trebuie să aibă și ea óre-care relațiune cu mecanismul naturii, a căror prototyp se află deja la întea creațiune, pe care însă noi nu o înțelegem. Cele șese zile d'întei au fost consacrate producțiunilor naturale primitive, iar murgul serei înaintea intrării sâmbătei ca momentul nelămurit, au însemnat Rabinii pentru existența acelor acte speciale, a căror înțeles este întunecos, spre a exprima starea lor misterioasă și alegorică (ca să nu le luăm ad-literam).

2) „Gura pământului“ locul unde focul și lava din interiorul pământului are să izbucnescă, nu'l cunoște nimeni înaintea catastrofei; numai aceea gură destinată (încă d'a murgul serei) a înghiți pe Korah, o cunoștea Moise prin înțelepciunea lui D-zeu (Numeri 16. 32).

3) Gura fântinei dintre stînci, ce a descoperit'o Moise în pustiú (idem 21. 16).

4) Gura asinei, ce a moralizat pe Beleam, nu e precisă de s'ar fi trecut tótă scena díoa saú în visul nopței *.

5) Curcubeul, ca semn, că ploaia nu va mai produce deluviu (Genes. 9. 14).

6) Mana, ce mâncaú Israelii 40 de ani, avënd totú felul de gust și sâmbătă nu cădea.

7) Un fel de insect miraculos (iarba fiarelor?) cu care s'a servit Solomon la clădirea Templului ca să despică pietrele (Sota 9. M. 12).

*) Vezi nota exegetică C. la finele operei.

și tablele legeri¹. Unii adaogă : demonii, mormîntul lui Moise învățatorul (cel necunoscut) și berbecul patriarhului Abraham²; alți mai adaogă, cel d'intîi clește pentru făurirea altora³.

6

Sapte lucruri caracterizează pe Golam (om incult⁴) și șapte pe cel înțelept. Înțeleptul nu ia cuvîntul înaintea celui mai mare de cât dînsul în minte saü în eitate; el nu întrerupe pe interlocutorul sîu; nu se

1) Literile și scrierea de pe tablele lui Moise aü fost miraculoase (Meghila 2). Chiar litere și scriere în genere adică formarea diferitelor limbi, cum s'aü inventat și cum s'aü format nu este cunoscut.

2) Primul sacrificiu de animale ce aducea patriarhul (cäci töte altarele lui, aü fost simple școle d'a instrui pe ömeni în numele Domnului) a fostü acel berbec pregätit din murgul serei și încurcat cu cörnele într'un tufiș. (Si äcësta este dintre lucrurile nelämurite și misterioase : dacä idea primitivä a patriarhului era d'a junghia pe Isac, saü pe animalul pregätit de D-șeu din amurgul sämbetei, ascultänd de vocea ängerului (rațiunei sfintä). Cäci d'a sacrifica pe fiul, — äcësta făceaü de obiceiuit mai töți adoratorii lui Moloch, fără cucernicie deosebite ca aceia a lui Abraham ätre D-șeu).

3) Unii אוֹרֵי יִשׂרָאֵל atribuieä înțelepciunei divine (în care nu pätrunde mintea omului) și acele invențiuni, a cäror origine nu e cunoscute bine, (precum scriere adică origina diferitelor limbi), cel d'änteu clește, etc.

4) Aci e locul a esplica dupä Maimonide cuvintele întrebuințate ädesea în acest capitol și anume : *Bor*, *Am-haarez*, *Golam*, *Hacham* și *Hasid*. *Bor* : deșert, ignorant, fără științe și fără moralä. *Am-haarez* : om din lume, are moralä, manierile cerute în lume, dar n'are știința, n'a studiat.

Golam : necioplit, neformat; este acela care a studiat ceva, știe și de moralä în teorie, dar töte sunt necomplete și fără rinduialä, ca niște materiale strinse, fără simetrie saü rinduialä, d'aceia nu töte sä facä uzul cuvenit din cele învățate.

Hocham : înțelept, posede știință și töte calitățile bune; asemenea și *Hasid*; dar la dînsul calitățile simțimentului trec peste limitele uzului și este *indulgent*, *gracios* etc.

grăbește a răspunde; cere cuvântul în cestiune și răspunde cuviincios; vorbește întâi de prima cestiune și apoi de cea ce urmează; mărturisește sincer ceia ce nu știe „nu știu“ și se închină adevărului¹. Golamul (omul incult) face tocmai contrariu.

7

Șapte feluri de plage au fost trimise peste țara (Palestinei) pentru 7 păcate capitale. Dacă o parte din (moșneni) au răspuns dajdia² și o parte nu, atunci foametea prin uscăciune băntuia pe unii, iar pe alții nu. Dacă toți s'au decis a nu da dijma, atunci o foamete generală urmată de resbele și de secetă sfășie țara. Când nu dau nici Halla (pâinea ce se cuvine prooților) sosește o foamete mai omoritoare. Pestilența băntuia lumea pentru crimele care nu pot fi pedepsite de justiția omenescă și pentru fructele de Semita³. Resbelul izbucnește în țară pentru zăbovirea sentințelor judecătorești, pentru abatere de la dreptate și interpretare greșită a legii. Fiarele sălbatică vin în țară pentru sperjuriu și profanarea numelui Celui sânt. Exilul este pedepsa idolatriei, adulteriei, omorului și pentru nerespectarea Semitei pământului.

1) Recunoște adevărul, chiar când ar putea combate ideile cele adevărate ale adversarului prin artă retorică, sofisme etc.

2) Dijma, deciuiala prescrisă de lege, ce se cuvine din toate produsele țerei Leviților, săracilor și străinilor (Deut. 14. 22. 28. 29).

3) Epoca agriculturii, după legea mosaică (Levit. 25), este de 7 ani, adică 6 ani se cultiva pământul, iar al 7^{lea} este an de Șemita : *repaușul pământului*, ce trebuie să rămăe nelucrat; fructele ce cresc de sineși, trebuie să fie lăsate libere pentru săraci și ori-cine.

În 4 epoce, mortalitatea se mărește ¹ : la al 4^a și al 7^a an de Semita, la finele anului al 7^a și în toți anii după sărbătorea culesului (cuștelor). La al 4^a și al 7^a an, din cauza nerefuirii dijmei ce se cuvine încă din al 3^a și al 6^a an ²; la finele anului al 7^a, din cauza abuzului comis cu produsele Semitei ³; și în toți anii după sărbătorea culesului, pentru răpirea dajdieloră cavente săracilor ⁴.

8

Patru caractere disting pe oameni; cel ce zice : al meu este al meu și al tău este al tău (fie-care cu al său), acesta este un caracter mediocru, sau după alții : obiceiul Sodomiților ⁵; „al meu e al tău, și al tău este al meu“ acesta este un principiu popular (al unui om social ⁶); „ce este al meu și al tău fie al tău“ este deviza

1) Pedepșa corespunde păcatului : cine răpește viața (hrana) săracilor, străinilor etc. de teamă că poate nu va fi de ajuns pentru viața lui, viața aceluia se va scurta.

2) Epoca refuirii dijmelor la săraci, din toate produsele țerei strinse din fie-care an este destinată din trei în trei ani, adică la finele anului al 3^a și al 6^a de la epoca Șemitei, când atunci numai poate păstra la densul, ci să le dea aelora ce li se cuvine (Deut. 14. 22. 28).

3) Când le țin pe seamă, sau le vinde.

4) Aceste sunt (pe lângă dijmele regulate) : **פאה** colțurile câmpului; **שכחה** un snop uitat pe câmp; **לקט** spicele de grâu căzute la secerătură; **פרט** bobe de struguri căzute; **חללות** aguride rămase pe vițe la culesul viilor. Toate acestea se cuvine străinilor săracilor etc. (Levit. 19. 9 - 10).

5) Foștii locuitori din Sodoma, n'aũ suferit pe străini în țara lor și nu le păsa lor de conștiință, ca pentru acesta nici ei nu vor fi priimiți în altă țară.

6) Alții să se folosescă de mine ca și eu de alții, după obiceiul lumii sociale.

unui hasid (om indulgent); „al tău este al meu și al meu e al meu“¹ este caracterul unui om rău.

9

De patru diferite temperamente sunt ómenii : unii se necăjesc lesne și se liniștesc lesne, la dênși se perde meritul prin defectul²; alții se supără anevoie și se liniștesc anevoie, li se perde defectul prin meritul³; anevoie de necăjit și ușor de liniștit, este indulgent (hasid); lesne de a se necăji și greu a se domoli este un temperament rău.

10

Patru diferite talente se observă printre studenți : unul pricepe lesne, dar uită lesne, la dênșul se perde capacitatea prin defectul; altul pricepe anevoie, dar uită anevoie, li se repară defectul prin calitatea cea bună; a pricepe ușor și a uita greu, este o sórtă fericită; a pricepe greu și a uita ușor, este o sórtă deplorabilă.

11

Patru clase de ómeni sunt la darea elemozinei : unul dă bucuros, dar nu vrea ca și alții să dea, acela pismuește meritul altora; sunt unii cari vreaú, că alții să dea, numai el să nu dea, acesta este un sgireitú; cel ce dă bucuros, îndeamnă și pe alții să dea, este

1) Eú voiú să mă folosescú de bunătatea altuia, dar nu 'mă place ca altul să se folosescá de mine.

2) Prin iuțéla mániei, mai multe din faptele sale sunt nesocotite și nebune. יצא שכרו בהפסדו se citește în text după Bartenora.

3) Mai tóte faptele aceluia sunt cumpánite și bune, căci nu se supără lesne, și defectul de neliniștire este mai mic de cât meritul său יצא הפסדו.

hasid (om indulgent); să nu dea nici el nici alții, este un nelegiuit.

12

Patru clase sunt printr'aceia cari trebuie să frecventeze casele de învățatură : cel ce le frecventează, dar nu execută încă preceptele învățate, acela are meritul frecventării¹; cel ce execută fapte bune fără a frecventa școala, are meritul faptelor bune²; a frecventa și a executa, se numește virtuos, (Hasid); a nu frecventa școala nici a avea alte fapte bune este un om rău.

13

Patru diferite calități se observă printre acei cari se află împrejurul înțelepților³; cari se pot compara cu un burete, o pîlnie, o strecurătoare și cu un ciur.

Unul, ca burete, absorbă tot⁴; altul ca pîlnie, lasă să treacă pe o parte, ceia ce primise pe alta⁵.

Unii, ca strecurătoarea, lasă să se scurgă vinul și rețin drojdiile⁶; iar alții din contră, ca ciurul : lasă să treacă pleava și reține grîul.

1) Prin frecventarea școlii se manifestează cel puțin dorința la lucru folositor și apoi cu timp, învățătura îi va da înboldire la fapte.

2) Dar pe lângă acesta d'a fi frecventat și școle, faptele sale ar fi și mai bune; după proverbul : cel ce umblă cu înțelepții se face mai înțelept (Prov. 13. 20).

3) Aci e vorba de învățătura superioară între oameni maturi d'a cerceta și a alege dintre diferitele opinii; dar nu de învățătura elementară din Mișna 10.

4) Fie apă limpede saă tulbură, ast-felū primește acela, ori-ce aude fără alegere.

5) Cele auzite n'au făcut nici o impresiune în animă, ca să se folosească dintr'ensele, ci s'au strecurat prin urechile, ca printr'o pîlnie.

6) În adevăr, drojdiile păstrează puterea vinului (ca și coaja ce ser-

14

Ver-ce amicitie ce depinde d'un interes, când încetază interesul, încetază și amicitia; iar cea ce nu depinde de interes, nu încetază nici odată¹. Exemplu d'o amicitie bazată pe interes este aceea dintre Annon și Tamar (Sam II 13), și de una nebazată pe interes, este aceea dintre David și Ionatan (Sam. I. 18).

Ver-ce ceartă provocată în numele cerului, (pentru un scop 'nalt) va ajunge la ținta ei²; iar cea fără scop 'nalt, nu produce vr'un folos. Cërta pentru un scop 'nalt, fu cea dintre școlele lui Hilel și Samai³; iar cërta necondusă pentru un scop 'nalt, fu cea provocată de Korah și ceata sa⁴.

15

Cel ce conduce pe alții la virtute, nu va veni vr'o greșală prin mâna sa⁵; iar cel ce 'l conduce spre rău,

vește simburului de a'l conserva). Dar unii păstrează numai drojdiile și cõja : *ceremonialul preceptelor ad-literam*, și lea;ădă miezul și simburele : *spiritul preceptelor religiunei*, în care nici n'au pătruns. Iar alții, în contră, ca ciurul.....

1) Interesele materiale încetază prin timp și împrejurări și cu dênsele încetază și iubirea, ca efectul cauzei. Dar iubirea provenită din simpatia spirituală nu pôte să înceteze nici odată; căci simpatia sufletescă este însăși cauză și efect.

2—4) Dacă lupta are o tendință nobilă, atunci prin debaterile și ciocnirea ideilor ese lumina și adevărul, și ajunge la ținta dorită; precum a fost certele între școlele lui Hilel și Șamai, cari au avut în vedere o țintă înaltă : a se lumina asupra esplicărei legilor, au și reușit a ajunge la ținta dorită. — Dar cearta lui Korah a fost provocată numai printr'un interes personal, și dacă mórtea n'ar fi răpit pe dênsul și partisanii săi, cearta n'ar fi produs vr'o îndreptare.

5—6) Talmudul (Ioma 86) dă o esplicare alegorică : ca nu cum-va

nu va ajunge la căință (ca să capete ertare ⁶). Moise fu virtuos și conduse mulțimea spre virtute; meritul tuturor 'i s'atribue lui; și Scriptura zice : Dreptatea Domnului a făcut și drepturile sale cu Israel. (Deut. 33. 21).

Ierabam b. Nebat care a păcătuit și a condus mulțimea la păcat, — îi se atribue lui păcatele tuturor după zisa Script. : Pentru păcatele lui Ierabam care conducea pe Israel la păcate. (Regii I. 14. 16).

16

Cine posede cele trei calități următoare aparține discipolilor patriarhului Abraham; iar cele trei viciuri opuse, caracterisază pe discipolii nelegiuitului Bileam. Ochiu îngăduitor, spirit modest și abnegația animei, sunt calitățile urmașilor lui Abraham; ochiū pismui-tor, spirit îngîmfat și animă nesăturată, caracterisază discipolii lui Bileam. Ce s'ortă distinge pe unii de alții? Discipolii lui Abraham au plăcere de lumea presentă, și moștenesc cea următoare, după dîsa Scriptur-ei: Voiți da iubiților mei moștenire statornică după ce le voiți umple comórilor lor (Prov. 8. 21); iar discipulii lui Bileam moștenesc iadul (aci), apoi cad în grópa peirei, după dîsa Scrip-tur-ei : Tu Dómne, îi vei arunca în grópa peirei, ómenii singeroși și vicleni nu ajung nici la jumétatea dílelor lor. (Psal. 55. 213).

17

Iehuda B. Tema (138) zicea : Fii tare ca tigrlul, ușor ca vulturul, alergător ca cerbul și inimos ca leul spre a executa voința părintelui tēu ceresc.

să fie el în iad (printre greșelile făcute de el) și discipulii săi în raiū, — și vice-versa „să nu fie el în raiū (în urma iertărei, ce a căpătat prin căință) și discipulii săi în iad“; căci prin pocăința sa, nu s'ar repara greșelile urmașilor săi.

El mai zicea : Nerușinatul (obraznicul)¹ este destinat iadului; omul modest, paradisului.

(Citatul Rabin a introdus și următoarea rugăciune în Synagoga).

Fie voia ta o Dómnne, D-zeul părinților noștrii a restabili locașul sânt² mai curând în ȕilele noastre și împărtășește-ne de învățătura ta.

El mai zicea : etatea de 5 ani este timp a învăța cetirea; la 10, înțelegerea învățăturai; la 13, deprinderea în preceptele religioșe; de la 15 începe studiul superior; de la 18 începe epoca căsătoriei; la 20, a alerga (după meserie, vocațiune etc.) la 30 e etatea puterei; la 40, etatea esperienței; la 50, pentru consiliu (a șe-dea în consiliul bătrînilor); la 60, este etatea bătrîneței; la 70, a cărunteței; la 80, este tária spiritului; la 90, epoca meditațiunei³; la 100 e ca și mort, ca și trecut din lume.

18

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ben Bg—Bg⁴ zicea : Rásfoește-le mereu (cărțile Scripturei și cele tradiționale), căci totul se coprinde în ele și acolo vei descoperi (din ce în ce mai mult); chiar îmbătrînind și învechind în ele, nu le părăsi, căci n'ai alt ceva mai bun de cât dênsele.

1) În paralel cu *עץ כנמר* „Fii tare, cutezătoru“ pentru lucruri înalte D-zeești, observă Rabinul, că nu este sinonim cu expresie de *עץ זית* „obraznic“; căci obrăznicia este izvorul tuturor viciurilor, care conduce la peire în iad.

2) „Locașul sânt“ în paralel cu „Paradisul“ (de mai sus), adică, Locașul sfint este pentru Israelitul, ca paradis din această lume.

3) Nu mai e capabil la nici o afacere trupească ci numai a medita și a povățui prin esperiențe multe ce i s'au întâmpinat în lume. (Citim Lasiáh «a eugeta a vorbi» din *כי שיה וכי סיג*; iar alții citesc Lașoah «se încovóia» de bătrînețe).

4—4) H—H, ca și Bg—Bg este un epitet, ce s'a dat atunci prose-

Ben H—H⁴ adaogă : precum e munca, așa și res-
plata ¹.

CAP. VI פֶּרֶק שֵׁשִׁי

PREDICE, SAU POVETE HAGADICE

*Inteleptii au adăogat (la tractat Abot și cap. urmator),
compus în stilul Mișnei² (ferice de acela, care 'i stiméază
pe dânsii și pe povețele lor).*

MISNA 1

R. Meir predică : Cel ce se ocupă cu știința în interesul ei, obține multe avantaje, chiar lumea întregă câștigă printr'ensul adevărata ei valoare; el merită titlul de amic stimat, iubește pe creator și creaturile sale; este bucuria locului și a locuitorilor. Invățătura 'i inspiră modestie și sentimente pioase, îl face capabil d'a fi drept, indulgent, sincer și fidel; îl depărtéază de păcate și 'l atrage spre virtuți. Lumea se folosește de povețile și de calitățile sale, de înțelegerea și des-
toinicia lui, după disa Scripturei : «al meu» dice înțelepciune, «este sfat și iscusință, cu minte și putere» (Prov. 8. 14). Ea (știința) îi dă supremație, domnie și cercetarea profundă a justiției; lui i se reveléază și misterele legii; devine ca un izvor crescând și ca un fluviu nesecat. — Totuși rămâne modest, rébdător și trece cu vederea injuriile; căci ea (știința) îl ridică și 'l înalță d'asupra evenimentelor.

liților : un *h* din numele sfint „*Ih*“ (יה) și altul din *Abraham* părintele proseliților; numele lor întreg este *Ih-hanun*==*Iohan*== יה הנון (acelaș R. Iohan b. Bg—Bg, Kidușin pg. 10); iar „*bg*“ în ebreeste este egal cu „*h*“ (căci ה este 5 și ג, adică : 2+3=5), și d'a nu confunda unul cu altul s'a numit unul H—H și altul Bg—Bg.

1) Cu cât te căsnești mai mult cu cercetarea legii, cu atât mai mult vei descoperi lumină.

2) Capitolul de față este o Tosiftă (adaogire) din cele elaborate în urma încheierei Mișnei de către R. Iehuda. Stylul Tosiftelor ca și a Hagadei nu e curat ebraic; dar acest capitol a fost compus tot în stilul Mișnei, d'acea l'a adăogat.

2

R. Iosua B. Levi (22^a—279) spunea : In toate Țilele un Bath-Kol (echo) ¹ resonă de pe muntele Horeb (virful despre apus al muntelui Sinai) strigând ast-fel : Vai de acei oameni cărora nu le pasă de disprețul legii ; căci cel ce o părăsește (de și are capacitate) este disprețuibil, asupra căruia s'aplică cuvintele Scripturii : « un inel de aur pe ritul unui porc, o femeie frumoasă fără virtute ». — (Prov. 11. 20). Iar asupra aceluia care o apreciază s'aplică următoarele cuvinte : Tablele erau opera lui D-zeu și scrierea o scriere D-đeiască scobită (*charut*) pe dênsele (Exod. 32. 16).

Dar să nu citești *harut* (scobit) ci *herut* (libertate), căci nu există libertate fără știință ; și cel ce o cultivă, se înalță tot mai sus, după alusiunea Scripturii : din deșert merge către Matana (darul științei) și d'acolo spre Nahle-El (valea Domnului : a pătrunde în misterele naturii, și d'acolo spre Bomoth (spre înălțare) ².

3

Cel ce învață de la aprópele său vr'un capitol sau o regulă, un verset sau un cuvânt, ba chiar o literă este obligat a'l respecta. Ast-fel de exemplu găsim la David regele lui Israel care a învățat de la Ahitofel numai două lucruri ³, 'lă numește învățătorul, superiorul și amicul său, ȳicând (Psal. 55. 14) : « Tu ești om d'o potrivă mie, învățătorul, superiorul și amicul meu ! » Deci consecința sylogismului este clară : dacă David regele lui Israel, învățând numai două lucruri de la Ahitofel, il numi : învățător, superior și amic, — cu atât mai mult, ver-cine, care învață ceva de la semenul său, trebuie să'l respecte. Iar

1) « Bath-Kol » בַּת-קוֹל : echo, o voce derivată, ca fiică din mamă. — Muntele Sinai s'a cutremurat în timpul dărei Decalogului ; a mai rămas — după mărturia călătorilor — până acuma ca o bubuire detunătoare în interiorul muntelui, izbucnind din când în când printre cratere mici ca un echo.

2) Explicare alegorică după modul Hagadei : *Midbar*, *Matana*, *Nahlel* și *Ba-mot* sunt numele proprii ale locurilor călătoriei Israeliților în pustiū (veđi Numeri 21. 28), le interpretéză Rabinul ca cum ar fi nume comune.

3) Aceste sunt : (după T. Berachot 63. după Ps. 55. 15) 1-iū că studiul legii e mai bine împreună cu alții de cât izolat ; al 2-a, că visitarea casei lui D-zeu este mai respectuoasă în mulțime de popor.

4) Cuvântul « Aluf » s'aplică la învățător și superior,

respect se cuvine în genere numai învățătorei (ómenilor învățați) după zisa Scr. : Onórea este proprietatea înțelepților (Pr. 3. 35); și cei integrii moștenesc binele (id. 28. 10). Iar binele fără învățatură nu există, zice Scriptura : Darul cel mai bun ce v'am dat, învățătura mea, nu o părăsiți (id. 4. 2).

4

Acésta este calea care conduce la însușirea științei : pâine și sare fie mâncarea ta, apa simplă bătura ta, pământul gol așternutul tău ⁴. Făcând ast-fel, fericé ție, și 'ți va fi bine, adică : fericé de tine în acéastă lume, și 'ți va fi bine pe cealaltă.

Nu căuta mărire și nu dori onóre; fă mai mult de cât înveți; să nu invidiez masa regească, căci masa ta (cea simplă) întrece mesele lor, și coróna ta (de știință, dacă ai dobândit'o) întrece corónele lor ¹; și cel ce 'ți a dat de lucru (ți-a impus datorii) este destoinic a 'ți respălăti léfa ta (a 'ți acorda și drepturi).

5

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Știința este mai superióră de cât preoția și domnia; căci domnia (regentă) se dobindește cu 30 de prerogative, și preoția cu 24; iar știința se dobindește prin 48 de calități ² și a-nume : prin învățatură (de la învățatori și din cărți), prin atențiune, dicțiune exactă, inteligență; prin mefianța ³ (sfială). respect

4) Adică modul traiului să fie pr'vit pe lângă studiu ca un lucru colătural, fie cum ar fi.

1) În traiul cel simplu poți să fii mai fericit de cât ei în pozițiunea lor cea înaltă; apoi pentru a dobîndi o corónă regească —, câte feluri de fapte sângeróse se întrebuintéză, fără d'a fi sigur de durata ei; pe când coróna științei se dobindește pe calea naturală și durează în veci.

2) Ce'e 30 ale regelui sunt enumerate în T. Sanhed. Cap. II, și sunt mai toate, prerogative și drepturi, adică premii ce se cuvine regelui după legea (numai 4 din ele sunt datorii sau calități ce trebuie se posede); asemenea și cele 24 ale preoților, descrise în Biblie (Num. C. 18) sunt drepturile lor; d'aceia s'a întrebuintat în original zicerea «Maalot» (Prerogative, premii). Pe când cele 48 ale științei sunt calități sau datorii, d'aceia în original espresia «*Devarim*» (lucruri, calități).

3) «Sfială» îndoiială, a nu crede orbeste în tóte cele audite sau scrise, fără vr'o cercetare (ca să nu s'aplice proverbul פְּרִי אֶרֶץ מִיָּדוֹ «Cel simplu crede în tóte vorbele» Prov. 14. 15).

(căt-re învătătorii); prin modestie, bucuria (ă-nimeii), puritatea sentimentelor, petrecere între înțelepții¹, alegere dintre colegi, discuția ageră cu studenții, cunoștința Scripturii (isvorul științelor morale), și aceia a tradițiunii, moderațiune în afacerile comerciale și în rapórtele lumesti, ca și în alte plăceri trupesti, moderațiune în somn, în conversație, și în glume; prin răbdare, bunătatea ă-nimeii, confiența în înțelepții², resignare la suferințe, a cunoște pozițiunea sa, a se mulțumi cu sórta sa, să și infrinzeze vorbele, să nu fie prea plăcut sie însăși, dar să se facă plăcut altora, a iubi pe Creator, și pe creaturile sale, a jubi virtutea, sinceritatea, și a primi muștrare; a se retrage de gloriă; a nu fi mândru de știința sa, a nu se bucura când judecă; a purta la sarcină cu aprópele seii, și a 'l inclina căt-re drept, a 'l conduce la adevăr și la pace; să fie cu precauțare în prelecțiunile sale³, se întrebă și se răspunde⁴, ascultă (invătăturile de la alții) ca să și înavuțească cercul științei; învață cu scop d'a instrui pe alții, și a aplica prin fapte celo învățate; deslușește chiar pe invătătorul seii prin atențiunea sa; și în fine când comunică cele auđite de la altul, citează și numele autorului. Că această virtute (d'a cita numele autorului când reproduce ceva) póte s'aducă și mântuire în lume, se vede dintr'un pasagiú istoric al Scripturii: Ester comunică (conspirațiunea pregătită) regelui, în numele lui Mordehai. (Ester. 2. 23)⁵.

6

Studiul științei are marele avantajú, că dă aceloră ce se ocup cu dănsul, viață în această lume și în cea viitoare; după

1) Care contribue fórté multú la inteligența, după Talmud (Berahot 7) גדולה שמושה יותר מלמודה «Petrecerea între înțelepți contribuie la înțelepciune mai mult de cât prelecțiunile lor».

2) Mai 'nainte se cere d'a fi cu mefiența (a nu crede tóte ce aude) și aici în contra, se cere confiența (a crede); înțelegem: a ține echilibru între ambele direcțiuni, cumpătat între crezămint orb, pe de o parte și între schepticismu, pe d'altă parte.

3) Cugetă a așeza cuvintele după orínduială și cu metod.

4) Sunt unele obiecte pe câmpul științei, la care se cere pentru lámurirea lor, a pune înaintea lui întrebări și răspunsuri, într'un mod de dialog.

5) Si acesta a avut de consecință scăparea judeilor de nimicire totală.

cum dice Scriptura : „Ele (cuvintele științei) procură viața pentru posesorii lor și vindecare pentru tot corpul“ (Prov. 4. 22). Apoi dice : „Ea este o vindecare a mușchilor tăi și măduvă pentru oasele tale ; pom al vieții este pentru cei ce o îmbrățișează, și cei ce o sprijin, sunt fericiți“ (id. 3. 18) „Ornament este ea pentru capul tău, și un colar de podobă pentru gâtul tău“ (1. 9). „Ea pune pe fruntea ta o corónă de nuri, cunună de glorie 'ți va oferi“ (4. 9). „Prin mine (dice înțelepciunea) se înmulțesc țiile tale și 'ți se mai adaogă anii vieții. Ani lungi dăruiește (înțelepciunea) cu dreapta, și cu stînga, avuție și onóre ; in fine : „viață lungă, ani fericiți și pace 'ți va dărui“ înțelepciunea, (dem).

7

R. Simon B. Iehuda (200) zicea în numele lui R. Simon B. Johai (160) : Frumusețe, putere, bogăție, onóre, înțelepciune, bătrînețe pînă la căruntețea și posteritate, sunt daruri demne pentru cei virtuoși, prin cari se folosește și lumea în genere, după disa Scripturei : „O corónă impodobitoare este căruntețea, ea se găsește pe drumul virtuții“ (Prov. 16. 31). „Putere, este fala tinerilor, și căruntețea, podoba bătrînilor“ (idem 20. 21). „Cununa bătrînilor sunt nepoții, și fala copiilor, părinții lor“ (17. 6). Și în altă locū dice : Luna va roși și sórele se va rușina, când Domnul Zebaot va domni pe muntele Zion și în Ierusalim ; atunci și pentru bătrîni s'ei e o glorie (Ieșai 24. 23).

R. Simon B. Menasia (220) mărturisea : cele șapte călități, enumerate mai sus de către înțelepți, pentru cei virtuoși, s'au îndeplinit tóte la Rabi (Iehuda 1) și la fiil s'ei.

8

R. Iosi B. Kisma (180) istorisește : Pe când călătorém, mă întâlnii cu un om, și după schimbarea salutului mă întrebă : „De unde ești Rabi ?“ „Eū sunt“ (ii respunseiū) „dintre un loc, distins prin marele număr de învățați și literați“. „Nu poftiți, Rabi“ reluă el, „să vă așezați cu noi în orașul nostru, unde veți fi salariat cu o sumă imensă în aur și în alte obiecte prețioase ?“. „Fiule !“ îi am răspuns eū, chiar dacă mi-ai da tot argintul, aurul și tóte precioasele din lume, nu m'as așeza

de cât într'un loc de învățatură, după cuvintele lui David regele în Israel, scrise în Psalme : *Învățătura gurei tale, 'mi este mai prețioasă decât miile de aur și de argint (Psal. 119. 72). Mai vârtos, când omul părăsește lumea nu'l însoțește nici argintul, nici aurul, nici alte lucruri prețioase, ci numai faima meritului, a științei și a faptelor bune, după Scriptură ; Pe drumul tău, ea (morală religioasă) te va conduce, în somnul tău, ea te va supraveghia și deșteptându-te, ea 'ți va pleda cauza" (Prov. 6. 22.) „pe drumul tău“ se înțelege a acesteï lumii ; „în somnul tău“ va se dăca în mormint, și „deșteptându-te“ — în lumea viitoare. Și în alt loc, zice Scriptura : Al meu este argintul, al meu și aurul, zice Domnul Zebaot (Hagai 2. 8).*

9

Cinci lucruri în lume sunt proprietăți distinse ale celui sânt, fie lăudat ; aceste sunt : înțelepciunea ¹, cerul și pământul, patriarhul Abraham, Israel și locașul sânt (Templul din Ierusalem).

Înțelepciunea, se laudă, după Scriptura, în modul următor : *Eternul m'a însușit pe mine ca origine pe calea sa ; au precedat ori-ce lucrare, de atunci" (de la creațiune. Prov. 8. 22). Despre cer și pământ, zice : Așa grăește Domnul, cerul este tronul meu, pământul scânnelul picioarelor mele ; care este dar casa, ce ați voi să 'mi zidiți, și unde este locul odihnei mele" (Isaia 66 1). Și Psalmistul zice (104-24) : Cât de nemărginite sunt operile tale, o Dómne ! toate cu înțelepciune le-ai făcut ; pământul este plin de posesiunile tale". Despre Abraham, zice Scriptura : Bine-cuvântat este Abram de către Cel 'l alt, stăpînul cerului și al pământului. (Gen. 14. 19). Despre Israel zice Scriptura : Până ce va trece «călătoria» poporul tău ; până ce va trece acest popor, pe care 'l ai câștigat «Exod. 15. 16». Și într-alt loc (Psal. 16. 3) : Despre sfinții de pe pământ, zic, că sunt distinși de buna voința mea". — Despre locașul sânt se zice : Locul ce 'ți ai preparat pentru reședința, o Eterne !*

1) Aici, cuvântul «Tora» se esplică prin «înțelepciune» în genere ; căci, capitolul din citatul vers, se începe : «Înțelepciunea strigă» «vezi tot Cap. 8 din Proverbe».

sanctuarul, o Dómnne, pe care mâinele tele l'aú fondatú (Exod. 15. 17). Și în alt loc (Psal. 78. 74) : Îi a adus către sfintul său ținut, către acel munte, pe care drépta sa 'și a însușit.

10*

Tot cea ce A-tot-sántul a creat în lume¹, este pentru glori ficarea lui, după zisa Scripturei : Totú ce este chemat prin numele meu, este creat, format și organizat pentru gloria mea (Iesaia 43. 7), și în altă parte zice : Domnul va domni puru rea în eternitate (Exod. 15. 18).

1) Acésta stă în paralelă cu cele zise mai sus : despre cele cinci ființe distinse, adăoga : că *tóte* ființele lumei sunt destinate pentru glori ficarea numelui lui; iar cele cinci numite sunt privity ca cele dintéiú carí aú contribuit la acest scop.

Epilog

R. Hanania B. Acașia zicea : Lăudatul D-đeñ a avut buna voința d'a beneficia pe Israel, d'aceia l'a împártășit cu multe doctrine și precepte; după cuvintele Scripturei : Domnul, în buna voința sa (pentru omenirea în genere, a cărei inițiator în religiune a fost Israel) a voit ca învêțătura (religiune și morala ei) să se mărea scă și să se glorifice. (Iesaia 42. 21).

F I N E

Nota A. la pag. 37.

Cuvântul **פרפראות** din Mişna corespunde cu cuvântul **Cheiă**, derivat din :
פרפרת שלפני המזון, (ברכות מ"ב) הם המאכלים שנותנים על השלחן קודם
המזון להמשיך ולפתוח תאות האכילה שהם כמפתח הפותח דרך למאכלים הבאים
אהריתם ; וע"כ תרגמתי : «Cheiă» (וקרוב לזה הפעל "התפוררה" ישעי כ"ה, מענין
התפתחות הארץ והתגלות טמונה).

"תקופות" הוא מהלך המזלות וע"ש שמתגלגלין באויר העולם בהקף נקרא
מהלכן תקופה. ובלעז : *Astronomie*

"גמטריאות" כפשוטו : *Geometrie*

(והמפרשים יבינו במלת קנין מסכת קנים. ואני לא זכיתי להבינם וע"כ בהרתי לי
דרך אחרת בהבנת המשנה ועל הקורא המבין לבחון ולשפוט).

Nota B. la pag. 39.

תקוה ממוכן תקות הוט השני, כי התוחלת היא כקו הנמשך בחיי האדם ועולה
ממדרגה למדרגה. **ורמה** (משורש רמם) הוא ג"כ מין ממיני התולעים המתחלפין
ומתגלגלין ממדרגה שפלה למדרגה רוממה : מתולעת זוחלת לעוף פורה.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nota C. la pag. 50.

לפי דעתי היה הספור עם האתון בהלום ולא בהקיץ וכל הספור המתחיל מן אם
לקדוא לך, בפסוק כ' עד וילך בלעם פסוק ל"ה, הוא על דרך מאמר המוסגר, המספר
את המזוזה הנראה לבלעם בהלום היוון לילה כאמור בפירוש "ויבוא אלהים אל בלעם
לילה" ויבהילו בהלומות נוראים כי אתונו להצה רגלו ואח"כ פתחה פיה בתוכה, ותגל
למוכר אנו וכו' וכו' עד וילך בלעם פסוק ל"ה אשר משם יתחיל ספור נסיעתו בפועל.
כי אם לא כן, תקשה לנו הבנת כל הענין. א' למה נשנה בתורה "וילך בלעם" שני
פעמים (בפסוק כ' א ובפסוק ל"ה). ב' "שרים רבים ונכבדים" אשר באו בלי ספק בסוסים
ובצבים, היתכן כי השליכו את בעל המופת הגדול אהרי גום בהרפה לרכוב על
אתונו במקל? והמה איפה היו בהלחין רגלו ובדברו עמה ועם המלאך? העורים וחורשים
היו, או גם המה בנביאים? הלא ביהר עם בלעם היו, כי סוף סוף אחר הריגת האתון כדעת
המדרש הונדרו להביאנו על המרכבה. ועל כלם יקשה שאלת המדרש תחומא : מה
הטא בלעם בלכתו? הלא צוהו ה' בפירוש קום לך אתם! ותרוין המדרש הידוע הוא
דוחק גדול, — כי לא איש אל ויתנחם! ואך בהלום היוון לילה סרו כל התמיהות
ממילא. כי כל המלאכים והשרפים וכדומה המדברים עם אנשים ונשים (הגר שפחה
שרה) לא היה בהקיץ; כעדות התורה : כי לא יראני האדם וחי. ובנין אב לכלם : אם
יהיה נביאכם, — ה' במראה אליו אתודע? — בהלום אדבר בו! (במדבר י"ב) ודוק.

